

Druga številka//poljudni članek: Teritorialnost ptic - moč sporazumevanja pred spopadom//
ornitološki potopis: Frizija//varstvo ptic in narave: Aktualno o ukrepih za ohranitev navadne
čigre v Sloveniji//mi za ptice in naravo: Popis velikega skovika na Krasu//portret: Vijeglavka

Svet ptic: 02,'06

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS//letnik 12, številka 02, julij 2006//ISSN: 1580-3600, cena: 1500 SIT (6,26 EUR)

PTICE NAŠIH KRAJEV

//ureja Al Vrezec

Kvakač (*Nycticorax nycticorax*)
Domnevna nova gnezdilka Slovenije, saj so bile na Ljubljanskem barju večkrat videne gnezditveno sumljive ptice, tudi odrasle z mladimi pticami [Tome D., Sovinc A. & Trontelj P. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].
foto: Tone Trebar

Kravja čaplja (*Bubulcus ibis*)
Nova vrsta v Sloveniji - prvič je naše kraje dokumentirano obiskala januarja 2005 v Sečoveljskih solinah [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=847>].
foto: Iztok Škornik

Rdečenoči martinec (*Tringa totanus*)
Novo gnezdišče v Sečoveljskih solinah, kjer je bilo v letu 2005 najdeno gnezdo z jajci, si rdečenoči martinec deli s polojnikom [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=913>].
foto: Iztok Škornik

Zalivski galeb (*Larus genei*)
Ta redka vrsta galeba vnovič zabeležena v Sloveniji; odrasla ptica v Sečoveljskih solinah aprila 2005 [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=896>].
foto: Iztok Škornik

Plamenec (*Phoenicopterus roseus*)
Tretjič v Sloveniji in prvič na Obali se je osebek turškega rodu zadrževal v Škocjanskem zatoku in Sečoveljskih solinah novembra 2005 [B. Mozetič ustno; portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=964>].
foto: Iztok Škornik

Čilska žvižgavka (*Anas sibilatrix*)
Nova vrsta tujerodne rase v Sloveniji, opazovana aprila 2005 na vodnem zadrževalniku Vogršček [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=870>].
foto: Marko Gregorič

Navadna čigra (*Sterna hirundo*)
Ptica, obročkana julija 2004 v Sečoveljskih solinah, je bila novembra 2004 že 4500 km daleč v Senegal, kjer so jo ujeli in ponovno izpustili [portal Ixobrychus: <http://www.ixobrychus-drustvo.si/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=843>].
foto: Iztok Škornik

Kozača (*Strix uralensis*)
Spontana oglašanja teritorialnih kozač so precej redkejša kot pri drugih sovah; večinoma se oglaša samec, in sicer pretežno zgolj spomladi od marca do maja 2 uri po sončnem zahodu in 2 do 5 ur pred sončnim vzhodom [Kohek K. (2005): Dipl. delo, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Tomaž Mihelič

Južna postovka (*Falco naumanni*)
Izumrla gnezdilka Ljubljanskega barja je tu nazadnje uspešno gnezdila leta 1993, po letu 2000 pa ima na območju zgolj status izjemnega gosta [Tome D., Sovinc A. & Trontelj P. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].
foto: Borut Rubinič

Kosec (*Crex crex*)
Težave kosca na Ljubljanskem barju, kjer zaradi zgodnje košnje in izginjanja ekstenzivno obdelovanih travnikov njegova številčnost naglo upada [Božič L. (2005): Acrocephalus 26 (124): 3-21].
foto: Tomaž Mihelič

Močvirska uharica (*Asio flammeus*)
Aprila 2002 se je en osebek spreletaval in posedal po tleh ob Družmirskem jezeru pri Škalah [Gregori J. & Šere D. (2005): Ptici Šaleških jezer. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana].
foto: Igor Brajnik

Belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*)
Prvič opazovan na Notranjskem v obsežnih javorniških gozdovih februarja 2005 [Krofel M. (2005): Acrocephalus 26 (124): 50].
foto: Borut Rubinič

Mali deževnik (*Charadrius dubius*)
Čeprav je gnezdilec obrečnih prodišč, ki izginjajo, v Ljubljanski kotlini velik delež malih deževnikov gnezdi na umetnih gnezdiščih, ki ne smejo biti preveč zaraščena in razgibana [Koce U. (2005): Dipl. delo, BF, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Tone Trebar

Zlata prosenka (*Pluvialis apricaria*)
Ljubljansko barje je eno redkih mest v Sloveniji, kjer se te ptice redno ustavljajo med spomladansko selitvijo, največ v marcu in sicer tudi v jatah do 300 osebkov [Tome D., Sovinc A. & Trontelj P. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].
foto: Tomaž Mihelič

Brinovka (*Turdus pilaris*)
Ali še gnezdi na Ljubljanskem barju? Kolonija, odkrita leta 1976 pri Lipah, se je številčno zmanjševala, ravno tako v Bevkah in Črni vasi, tako da danes ni več zanesljivih gnezditvenih podatkov [Tome D., Sovinc A. & Trontelj P. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].
foto: Leon Kebe

Rumena pastirica (*Motacilla flava*)
Na Ljubljanskem barju so bile opazovane kar štiri podvrste, *flava*, *thunbergi*, *cinereocapilla* in *feldegg*, zadnji dve pa tudi na Barju gnezdita [Tome D., Sovinc A. & Trontelj P. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].
foto: Leon Kebe

Sloka (*Scolopax rusticola*)
Gnezdilka nekaterih gozdnih sestojev Ljubljanskega barja, kjer spomladi v letu prepeva kar veliko svatujočih samcev [Tome D., Sovinc A. & Trontelj P. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].
foto: Ivan Esenko

Veliki škurh (*Numenius arquata*)
Pred drugo svetovno vojno je na Ljubljanskem barju gnezdilo vsaj 17 do 21 parov, danes pa je število barjanskih gnezdilcev ocenjeno na le 5 do 10 parov [Tome D., Sovinc A. & Trontelj P. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].
foto: Iztok Škornik

Rakar (*Acrocephalus arundinaceus*)
Naša največja trstnica verjetno gnezdi tudi na Velenjskem in Škalskem jezeru, saj so tu samci zavzeto prepevali med leti 2000 in 2003 [Gregori J. & Šere D. (2005): Ptici Šaleških jezer. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana].
foto: Kajetan Kravos

Škriatec (*Carpodacus erythrinus*)
Novo gnezdišče v Sloveniji v Šaleški dolini, kjer je več samcev prepevalo okoli Velenjskega, Škalskega in Družmirskega jezera med letoma 1994 in 2001 [Gregori J. & Šere D. (2005): Ptici Šaleških jezer. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana].
foto: Leon Kebe

TERITORIALNOST PTIC – MOČ SPORAZUMEVANJA PRED SPOPADOM

//Petra Vrh

1: Teritorialni samec vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) na izpostavljenem mestu s petjem označuje svoje območje.
foto: Tomaž Mihelič

Ste kdaj pomislili na to, da bi ušesom prijetno, blagozvočno ptičje petje lahko sporočalo tudi kaj slabega? Najznačilnejše petje večine vrst ptic je območno petje samca, s katerim pojoči samec sporoča tekmečem nič kaj razveseljivo novico. Namreč, da je območje njegovo in da je boljše, da na novo prispeli osebek išče srečo drugod. Osebek, ki svoje območje označuje s petjem, se tako večinoma izogne neljubim spopadom in poškodbam. Tako tudi privarčuje energijo, ki jo bo še zelo potreboval med dvorjenjem samici, parjenjem in vzrejo mladičev.

Vsaka ptica potrebuje za svoje življenje ustrezen prostor. Najpreprostejše skupinsko vedenje v prostoru lahko opazimo pri lastovkah (Hirundidae), ki se selijo. Na telefonskih žicah se namestijo na enakomernih razdaljah in s tem ohranjajo svoj osebni prostor. Najpogostejše vedenje glede na prostor pa je povezano z branjenjem teritorija oziroma območja, čemur zato pravimo teritorialnost ali območnost. S takšnim vedenjem samec brani vir hrane, gnezdilno mesto ter partnerko in njun zarod. Svoje območje lahko ptice branijo tudi takrat, ko ne gnezdiyo, zlasti zaradi varovanja določenih življenjskih virov. Takšni so denimo prehranjevalni teritoriji v zimskem času. Teritorij pa ni vse območje, ki ga ptica izkorišča. Ptice se namreč gibljejo tudi zunaj meja svojih teritorijev. Območje gibanja posameznega osebk imenujemo domači okoliš, ki je navadno širši od samega teritorija, območja, ki ga ptica aktivno brani.

GNEZDITVENI TERITORIJI

Samec z osvojenim območjem je pri mnogih ptičjih vrstah prvi pogoj, da pritegne pozornost samice. Zdi se, da bi samicam lahko obesili celo etiketo koristoljubja! Uspešen lastnik območja daje samici jamstvo, da bo prispeval najboljše lastnosti njunim potomcem. Samec s partnerko nato s petjem označuje meje svojega območja in ga brani pred drugimi pticami. Območja ali teritoriji so posesti enega lastnika, para, razširjene družine ali celo skupine nesorodnih posameznikov. Imajo označene meje, pri čemer so razmejitve ostre ali se delno prekrivajo. Pri tem se pojavljajo različne vedenjske oblike: petje, razkazovanje, postavljanje, izganjanje, patroljiranje ipd. Teritorij je lahko zaseden vse leto ali le krajši čas v letu. Lesna sova (*Strix aluco*), na primer, ima teritorij pod nadzorom vse leto in celo več let zapored, medtem ko veliki skovik (*Otus scops*) območje zaseda le v času parjenja in gnezdenja.

Pri obrambi teritorija se pevsko lahko udelejujejo tudi samice. Pri lesni sovi so ugotovili, da se samica odzove z obrambnim oglašanjem pogosteje takrat, ko se v njenem območju oglasi druga samica. Najpogosteje tudi samec odgovori na petje samca, a se lahko zgodi, da se odzove tudi na drugo samico in tako pomaga partnerki pri izgonu vsiljivke. Samci

znajo biti zelo »preračunljivi«! Če je njegova stalna partnerka uspešno vzredila njune mladiče, ji bo pomagal pri vokalni obrambi teritorija, drugače se lahko primeri, da pri ženskem dvogovoru ne bo sodeloval. Pri samicah velike sinice (*Parus major*) pa so zasledili, da lahko s pestro paleto pevskega repertoarja dajejo vtis, da je gozd popolnoma zaseden.

Ptice dobro razločujejo med območnim petjem soseda in petjem tujca. Območni samec se na petje soseda, s katerim meji, odzove manj intenzivno kot na petje popolnega tujca, ki bolj ogroža njegovo območje kot pa sosed z že osvojenim teritorijem. V primeru, ko se sosed premakne in poje z druge točke kot ponavadi, to lastnik območja razume kot obnovljen napad za razširitev območja, zato se bo takrat odzval intenzivneje in vokalni duet se lahko celo stopnjuje v močno agresijo. Ugotovili so, da se samci ptic pevk spomnijo svojih sosedov tudi iz prejšnjih let.

Velikost območja je odvisna od več dejavnikov, lahko tudi od vrste ptice ali njene velikosti. Večja ptica namreč za svoje preživetje potrebuje več hrane kot manjša, zato je njen teritorij pogosteje večji. Na izbiro velikosti zasebne posesti vpliva tudi zadostna količina hrane na območju in sposobnost njegovega varovanja v gnezdilni sezoni. Če ptič ni sposoben obvladati velikega teritorija, se bo moral zadovoljiti z manjšim. V primeru, da ga branita oba osebk, si lahko privoščita večji prostor, po katerem patroljirata. Tudi tip prehrane vrste vpliva na velikost teritorija. Vrste, ki hranijo mladiče z žuželkami, bodo imele večja območja kot vrste, ki hranijo mladiče z rastlinsko hrano. Starejši in izkušeni samci imajo pogosto večje teritorije kot mlajši, še učeči se samci. Z napredkom gnezdilne sezone velikost branjenega območja upada. Velikost teritorijev pa je odvisna tudi od gostote naselitve. Ob večjih gostotah so posledično teritoriji posameznih osebkov ali parov manjši. Pri kolonijskih gnezdilkah, kot so na primer galebi (Laridae), čigre (Sternidae) in nJORKE (Alcidae), so teritoriji precej majhni. Osebek namreč brani gnezditveno mesto v koloniji in ožjo okolico okrog njega. S tem varuje zgolj gnezditveni prostor in zarod, ne pa virov hrane.

2: Lastovke (Hirundinidae) sedijo na telefonski žici na enakomernih razdaljah in tako ohranjajo medsebojni osebni prostor.
foto: Davorin Tome

3: Veliki skovik (*Otus scops*), ki se kot selivec jeseni odseli iz naših krajev, zgolj občasno zaseda svoje gnezdilno območje.
foto: Dare Fekonja

4: Lesna sova (*Strix aluco*) je stalnica, ki svoj teritorij varuje prek celega leta.
foto: Anže Kacin

5: Ruševce (*Tetrao tetrix*) v času paritvene sezone vzpostavi paritveni teritorij.
foto: Tomaž Mihelič

Posebno obliko gnezditvenih teritorijev srečamo pri vrstah, kjer samci spomladi družno dvorijo na rastiščih ali lekih. Pri nas sta taka ruševce (*Tetrao tetrix*) in divji petelin (*Tetrao urogallus*). Na rastišču si vsak rasteči samec izbojuje manjše območje, na katerem prepeva in dvori samicam. Med bojevitimi samci se na mejah teh majhnih parcel včasih vnamejo pravi boji. To so t.i. paritveni teritoriji, ki se vzpostavijo zgolj v času parjenja v marcu in aprilu. Samci prek dneva teritorijev ne branijo, pač pa se začnejo vesti teritorialno šele zvečer (divji petelin) oziroma zjutraj (ruševce).

BRANJENJE OBMOČJA PRED DRUGIMI VRSTAMI

Za primerno območje najpogosteje tekmujejo iste vrste ptic, kar imenujemo znotrajvrstna območnost. Lahko pa med seboj tekmujejo različne vrste ptic (medvrstna območnost), še posebno takrat, ko imajo podobne gnezditvene navade in se hranijo s podobno hrano. S tem pritiskajo druga na drugo in se omejujejo. Preživi le najmočnejši osebek, ker druge fizično prekosi, ali najbolj prilagodljiv, ki si poišče drugo območje, ki je za preostale tekmece manj zanimivo.

Pred časom so raziskovalci menili, da je teritorialno vedenje ptic programirano genetsko in s tem izključno nagonsko. Pozneje pa so ugotovili, da je območnost dinamičen pojav, ki odseva ravnotežje med ceno in koristjo. Timothy Reed je denimo naredil poskus, s katerim je hotel

dokazati, da je vokalni odziv na drugo vrsto zgolj prilagoditev na razmere v okolju. Preučeval je obrambni odziv ščinkavca (*Fringilla coelebs*) in velike sinice, ki sta si precej podobna v izbiri prostora in hrane, in si zato konkurirata. Na celini sta se obe vrsti odzivali le na svoj posnetek petja, kajti hrane sta imeli v obilju. Na otokih, kjer je bilo okolje revnejše, pa se je sinica odzivala tudi na posnetek petja ščinkavca. Podobno je bilo tudi pri ščinkavcu. Če bi bila medvrstna območnost podedovana, bi se osebkii obeh vrst ptic odzivali samo na svoj posnetek petja, in to tako na celini kot na otoku.

PREHRANJEVALNI TERITORIJI

Ptice branijo svoje teritorije tudi takrat, ko ne gnezdiijo, na primer na prezimovališču ali selitvi, daleč stran od svojih gnezditvenih območij. Takšna območja so lahko stalna ali premična, osredotočena na premikajoči se vir hrane. Primer iz naših krajev so veliki srakoperji (*Lanius excubitor*), ki vsako zimo zasedejo iste zimske teritorije na Dravskem in Ptujskem polju. Zanimiv primer so tudi prodniki (*Calidris* sp.), ki svojih prehranjevalnih teritorijev na obali ne branijo, ko je hrane zelo veliko ali zelo malo, pač pa jih branijo le takrat, ko je hrane razmeroma dovolj. Obalni prostor z obiljem hrane je s strani enega osebkii namreč praktično neubranljiv proti hordi drugih prodnikov. Teritorija z majhno količino plena pa ni vredno braniti. Območnost je pri selecih se prodnikih odvisna od dveh dejavnikov:

oseke in plenilskega pritiska. Oseka namreč območnost pospešuje, plima pa zavira in povzroča hranjenje in počivanje v jati. Ob večjem pritisku plenilcev, denimo sokolov, ostanejo prodniki v jatah tudi takrat, kadar so razmere dovolj ugodne za vzpostavitev prehranjevalnih teritorijev. Tudi kolibriji (Trochilidae) imajo prehranjevalne teritorije. Branijo skupino rož od nekaj dni do nekaj tednov ali več. Ustrezna količina osvojenih cvetov proizvede na dan dovolj nektarja, da zadošča energetskim zahtevam posameznika.

ZAKLJUČEK

Območnost ptic, najpogosteje teritorialnih samcev, je ključna pri popisih ptic v gnezditvenem obdobju, saj na podlagi teritorialnih samcev ocenjujemo gostote in velikosti populacij ptic, ki gnezdiijo na izbranem območju. Nekatere ptice, ki jih zelo težko opazimo zaradi prikritega ali nočnega življenja, nam s svojim območnim petjem izdajajo svojo navzočnost, ne da bi nam jih bilo treba poiskati in videti. Kljub temu pa so nam mnoge podrobnosti iz teritorialnega življenja ptic še neznane. S podrobnejšimi raziskavami le-teh bomo lahko naše popisne metode še bolj izpopolnili, tako da bodo populacijske ocene vrst bolj natančne, kar je danes ključno tudi za uspešno in učinkovito varstvo ptic in okolja.

Viri:

- Appleby, B.M., Yamaguchi, N., Johnson, P.J. & MacDonald, D.W. (1999): Sex-specific territorial responses in Tawny Owls *Strix aluco*. – Ibis, 141: 91-99.
- Begon, M., Harper, J.L. & Townsend, C.R. (1996): Ecology – individuals, populations and communities. – Blackwell Science, London.
- Catchpole, C.K. & Slater, P.J.B. (2000): Bird song. – Cambridge University Press, Cambridge.
- Gill, F.B. (1994): Ornithology. – The Academy of Natural Science of Philadelphia and the University of Pennsylvania, New York.
- Reed, T.M. (1982): Interspecific territoriality in the Chaffinch and Great Tit on islands and the mainland of Scotland: playback and removal experiments. Anim. Behav., 30: 171-181.
- Schoener, T.W. (1968). Sizes of feeding territories among birds. – Ecology 49, 123-141.
- Schreiber, E.A. & Burger, J. (2001): Biology of marine birds. – CRC press, London.
- Tarman, K. (1992): Osnove ekologije in ekologija živali. – DZS, Ljubljana.
- Vrh, P. (2005): Medvrstna teritorialnost med kozačo (*Strix uralensis*) in lesno sovo (*Strix aluco*). – Diplomsko delo, Biotehniška fakulteta, Ljubljana.

6 in 7: Velika sinica (*Parus major*) in ščinkavec (*Fringilla coelebs*) izkazujeta medsebojno medvrstno teritorialnost le tam, kjer je malo hrane.
foto: Tone Trebar

8: Veliki srakoperji (*Lanius excubitor*) na prezimovališčih branijo zasedene prehranjevalne teritorije.
foto: Anže Kacin

9: Prodiki (*Calidris* sp.) se med selitvijo lahko hranijo v velikih jatah, v ugodnih razmerah pa se vedejo teritorialno in branijo svoje prehranjevalne prostore.
foto: Vesna Trup

10: Kolibriji (Trochilidae) branijo osvojene cvetove od nekaj dni do nekaj tednov.
foto: Borut Rubinič

Površina: 5741 km²
Število prebivalcev: 642.977
Najvišji vrh: 35,5 m (otok Vlieland)
Najnižji predel: - 2,7 m (Workum)
Število vrst ptic: 303
Število IBA-jev: 24

Zanimive vrste ptic: žličarka (*Platalea leucorodia*), mali labod (*Cygnus columbianus*), kratkokljuna gos (*Anser brachyrhynchus*), belolična gos (*Branta leucopsis*), grivasta gos (*Branta bernicla*), duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*), gaga (*Somateria mollissima*), črna raca (*Melanitta nigra*), školjkarica (*Haematopus ostralegus*), sabljarka (*Recurvirostra avosetta*), kamenjar (*Arenaria interpres*), veliki prodnik (*Calidris canutus*), morski prodnik (*Calidris maritima*), črnorepi kljunač (*Limosa limosa*), bodičasta govnačka (*Stercorarius parasiticus*), veliki galeb (*Larus marinus*), lastovičji galeb (*Larus sabini*), polarna čigra (*Sterna paradisaea*), lumna (*Uria aalge*), močvirska uharica (*Asio flammeus*), uhati škrjanec (*Eremophila alpestris*), obalna vriskarica (*Anthus petrosus*), modra taščica (*Luscinia svecica*), brkata sinica (*Panurus biarmicus*), severni repnik (*Carduelis flavirostris*), snežni strnad (*Plectrophenax nivalis*)

Zanimive rastline: peščinski oves (*Ammophila arenaria*), navadni rakitovec (*Hippophae rhamnoides*), črna mahunica (*Empetrum nigrum*), križnolistna resa (*Erica tetralix*), voščena mirika (*Myrica gale*), vodna škarjica (*Stratiotes aloides*)

Zanimive živali: navadni tjulenj (*Phoca vitulina*), stožčasti tjulenj (*Halichoerus grypus*), kunec (*Oryctolagus cuniculus*), smrdlja (*Bufo calamita*)

Zavarovana območja: Waddenzee (Waddensko morje), Lauwersmeer, Fochteloërveen, Alde Feanen, IJsselmeer, otoki Vlieland, Schiermonnikoog, Terschelling, Ameland in Griend

Varstveni problemi: Razdrobljenost habitatov, izsuševanje močvirij, intenzivno kmetijstvo, urbanizacija, kopičenje hranil iz onesnaženega zraka (kisli dež) ...

Frizija

//Eva Vukelič

Nekdaj sem si dežele ob Severnem morju predstavljala zgolj kot industrijske, gosto naseljene, do zadnjega koščka obdelane, skratka, za ornitologa nezanimive. Moje predstave so se zamajale, ko sem imela te kraje priložnost bolje spoznati. Frizija, ena izmed nizozemskih provinc, je pravi raj za vodne in močvirske ptice. Nizozemska nasploh je nekakšna ogromna delta in svojega močvirskega značaja kljub drastičnim človekovim posegom ne more skriti. Vendar se moramo kar pošteno potruditi in načrtno poiskati raztresene predele ohranjene narave. Najdemo jih skoraj samo še v rezervatih z omejenim in nadzorovanim obiskom. Tisto malo narave, kar jim je je še ostalo, skrbno čuvajo in tudi umetno vzdržujejo.

Kot že rečeno, Frizija je ena izmed provinc Nizozemske. Njena posebnost je frizijska manjšina in njihov jezik, ki nekoliko spominja na danščino. S frizijščino se najprej srečamo na dvojezičnih oznakah krajev, pa tudi v časopisih in na televiziji. Pokrajina je popolno nasprotje slovenske – neskončna kmetijsko obdelana ravnina z malo gozda. Pri nas pogoste gozdne ptice pevke in žolne so tu prav redke. Zato pa je toliko več vodnih, močvirskih in travniških ptic, na primer močvirnikov (Ciconiiformes), plovcev (Anatidae) in pobreznikov (Charadriiformes). Zadržujejo se predvsem na obsežnih vlažnih pašnikih, na plitvinah in peščenih otokih Severnega morja ter na preostalih močvirjih in barjih. Za nas posebni življenjski prostori so tudi vresave in peščene sipine v notranjosti. Število ptic v vseh teh predelih se še pomnoži v času preleta in prezimovanja, saj je območje eno pomembnejših postaj na selitveni poti mnogih vrst. Tudi njihovih opazovalcev ne manjka. Veliko ljudi se ljubiteljsko ukvarja z opazovanjem ptic. Če boste hodili naokrog z daljnogledom in teleskopom, vas nihče ne bo nezaupljivo gledal, ampak vas bodo vljudno vprašali, katere zanimive ptice ste videli.

Plitvo morje in peščeni otoki

Na severu Frizija počasi prehaja v plitvo Severno morje. Tu so vzporedno z obalo nanizani peščeni otoki Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog. Razlika med plimo in oseko je večja kot pri nas, doseže tudi 2 metra. Obsežni predeli položne blatne obale so tako del dneva poplavljeni, del dneva pa razkriti. V tem na prvi pogled neuglednem blatu prebiva mnogo drobnih organizmov – mnogoščetincev, školjk, rakov in drugih. Ob oseki je to bogato pogrnjena miza za številne vrste pobreznikov. Tu se ustavljajo pravi oblaki ptic in si nabirajo moči za selitev proti jugu. Vsaka vrsta se je po svoje prilagodila izkoriščanju tega bogastva. Najbolj se to kaže na obliki in dolžini njihovih kljunov – od tega je odvisno, kako globoko bodo dosegli svoj plen. Tu lahko opazujemo črne (*Pluvialis squatarola*) in zlate prosenke (*P. apricaria*), množično

se pojavljajo prodniki (*Calidris* sp.), predvsem veliki prodniki (*C. canutus*), vse vrste martincev (*Tringa* sp.), pa progastorepi kljunači (*Limosa lapponica*) ter mali (*Numenius paheopus*) in veliki škurhi (*N. arquata*). Grivaste gosi (*Branta bernicla*) se pasejo z morsko travo in algami. Na plitvinah lahko včasih opazimo tudi zavaljene postave tjulnjev, ki počivajo na kopnem. Zelo zanimivi za opazovanje ptic so otoki. Nekateri so v celoti zavarovani kot narodni parki, deli drugih so razglašeni za naravne rezervate. Na otokih najdemo celo vrsto zanimivih življenjskih prostorov. Predeli, ki jih plimovanje le redko doseže, preraščajo slana močvirja. Tu vzrejajo svoj zarod školjkarice (*Haematopus ostralegus*), žličarke (*Platalea leucorodia*) in sabljarke (*Recurvirostra avosetta*). Malo verjetno je, da bomo vse te vrste videli na samem gnezdišču, saj so najpomembnejši predeli v gnezditvenem obdobju strogo zaprti za javnost. Lahko pa jih opazujemo med hranjenjem na blatnih poljih. Pozimi si na dvignjenih predelih slanišč iščejo hrano prezimujoče ptice pevke. Če smo pozorni, lahko med jatami repnikov (*Carduelis cannabina*) opazimo za naše razmere precej eksotične vrste, kot so severni repniki (*Carduelis flavirostris*), snežni strnadi (*Plectrophenax nivalis*), uhati škrjanci (*Eremophila alpestris*) in obalne vriskarice (*Anthus petrosus*), ki prezimujejo na obali, v notranjosti dežele pa jih že nadomestijo pri nas običajne vriskarice (*Anthus spinoletta*). Slanišča se počasi dvignejo v peščene sipine. Hoja po sipkem pesku je včasih lahko prav tako utrudljiva kot hoja po globokem snegu. Pesek sili v daljnogledе, teleskope in fotoaparate. Na srečo imam sama peščene spominke zgolj v stativu teleskopa. Lahko se vam tudi zgodi, da v eni najgostejе naseljenih in razvitih evropskih držav skoraj umrete od žeje med celodnevno hojo po brezkončni peščeni puščavi, med tem seveda ne srečate žive duše. Če se sprehodimo do morja, lahko ob peščeni obali naletimo na jatico peščencev (*Calidris alba*), ki bežijo pred valovi navzgor in jih nato spet lovijo po obali navzdol. Tam, kjer je takšna obala prečno utrjena s skalnatimi nasipi, da jo morski tok ne odnese, počivajo gage (*Somateria mollissima*), med skalami pa

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Navadni rakitovec (*Hippophae rhamnoides*)

2: Jezerce sredi peščenih sipin v okolici Apelscha

3: V močvirju Lauwersmeer se pasejo napol divji konji.

4: Jesenska vresa (*Calluna vulgaris*)

5: Labodi na slemenu tradicionalno grajenega hleva

6: Ribiško pristanišče Lauwersoog

foto: Eva Vukelič

7: Obsežne blatne površine na otoku Schiermonnikoog so ob oseki bogato pogrnjena miza za številne pobreznike.

foto: Eva Vukelič

8

9

13

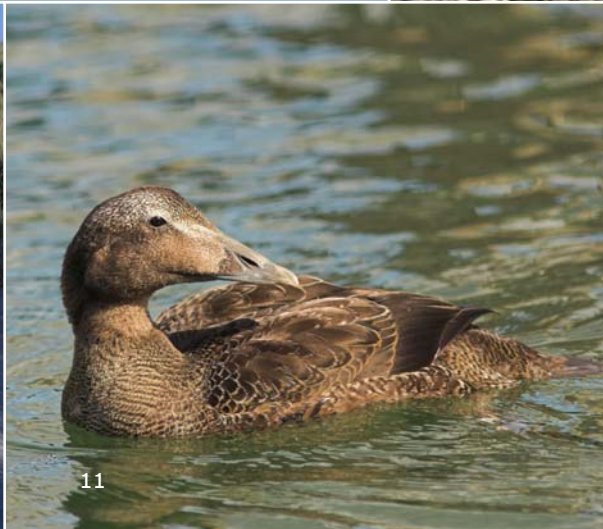
14

15

10

11

12

16

17

18

8: Grivaste gosi (*Branta bernicla*) se na morskih plitvinah hranijo z morsko travo in algami. foto: Luc Hoogenstein

9: Jata spremenljivih prodnikov (*Calidris alpina*) foto: Kajetan Kravos

10: Peščene sipine najprej naseli peščinski oves (*Ammophila arenaria*). foto: Eva Vukelič

11: Samica gage (*Somateria mollissima*) foto: Luc Hoogenstein

12: Kamenjar (*Arenaria interpres*) išče hrano pod kamni in algami. foto: Luc Hoogenstein

13: Obalna vriskarica (*Anthus petrosus*) prezimuje ob obali. foto: Luc Hoogenstein

stikajo morski prodnik (*Calidris maritima*), kamenjar (*Arenaria interpres*) in školjkarica (*Haematopus ostralegus*). Polarne (*Sterna paradisaea*) in kričave čigre (*S. sandvicensis*) se počutijo dovolj varne za gnezdenje šele na oddaljenih in osamljenih peščenih plažah in manjših peščenih otokih. Peščene sipine so lahko razmeroma visoke. Domačine smo včasih dražili s tem, da smo sipine imenovali »frizijske gore«. Z njih imamo boljši razgled, tudi na morje, zato so dobra točka za opazovanje selečih se morskih ptic. Če le nastavimo teleskop na odprto morje, nam prek vidnega polja letijo strmoglavci (*Morus bassanus*), črne race (*Melanitta nigra*) in beloliske (*M. fusca*), nJORKE (Alcidae), govnačke (Stercorariidae), atlantski viharniki (*Puffinus puffinus*), vmes celo kakšen lastovičji galeb (*Larus sabini*). Kar slovenskega ornitologa spravi ob živce, je velika oddaljenost teh ptic – velikokrat le črna hitro leteča pika na obzorju, za katero moraš verjeti izkušenim opazovalcem, da je bila bodičasta govnačka (*Stercorarius parasiticus*). Morske ptice lahko bolje opazujemo med potovanjem z ladjo ali trajektom na otoke – bodite pozorni na morje, morda ladji sledi kakšen triprsti galeb (*Rissa tridactyla*). Sipine se z oddaljenostjo od morja proti notranjosti otokov počasi zaraščajo. Neporasle sipine najprej naseli peščinski oves (*Ammophila arenaria*), ki jih tudi utrdi, da se ne premikajo naokrog. Okrog teh kupov se nato odlaga še več peska. V starejših sipinah se začno pojavljati trnati grmički rakitovca (*Hippophae rhamnoides*). V jeseni so polni oranžnih jagod, s katerimi se hranijo brinovke (*Turdus pilaris*) in vinski drozgi (*T. iliacus*). Za rakitovcem se naselijo robide, breze in vrbe. Zaraščajoče sipine so pomembno gnezdišče nekaterih vrst ptic, kot je rjavi galeb (*Larus fuscus*), močvirska uharica (*Asio flammeus*) in pepelasti lunj (*Circus cyaneus*). Med sipinami so zelo pogosti divji kunci (*Oryctolagus cuniculus*), v njihove luknje skrijejo svoja gnezda duplinske kozarke (*Tadorna tadorna*). Nekdaj je v zaraščajočih sipinah gnezdil tudi rjavi srakoper (*Lanius collurio*), danes pa je izginil in se pojavlja samo še na selitvi. Nizozemski ornitologi so čisto iz sebe ob najdbi te v Sloveniji še pogoste vrste. Vendar se ob nadaljnjem intenziviranju kmetovanja kaj takega lahko

zgodi tudi pri nas in še do pred kratkim samoumevne vrste bomo iskali kot šivanke v kupu sena.

Vresave in barja

Na peščenih nanosih, dediščini ledenikov, se ponekod razraščajo preproge jesenske vrese (*Calluna vulgaris*). Vresave so pravzaprav svojevrstna kulturna pokrajina, nastale zaradi človekovega izkoriščanja teh predelov v preteklosti. Na vresavah so pasli ovce, občasno so vresje požigali, da so ga pomladili za pašo. Poleg tega so odstranjevali zgornjo plast zemlje in jo uporabljali za kurjavo, podobno kot šoto. Na že tako spranih tleh (podzol) so se ob nenehnem odnašanju hranil obdržale le najbolj skromne rastline, kot so različne vresnice. Poleg vrese je to npr. črna mahunica (*Empetrum nigrum*). Rjavo in pozno poleti rožnato barvo vresav prekinjajo posamezni rumeni cvetovi metuljnic, npr. košeničnice (*Genista*) in navadne metle (*Cystus scoparius*). Te pomanjkanje hranil premagujejo tako, da živijo v sožitju z bakterijami, ki iz zraka vežejo dušik, enega izmed pomembnih hranil. Danes seveda nihče več ne pase ovac na vresavah, zato se njihov obseg v vsej zahodni Evropi hitro krči. Po prenehanju rabe se zaraščajo z robido, brezami in rdečimi bori. Preostale vresave so večinoma zavarovane in jih danes umetno vzdržujejo. Med njimi so na primer Lippenhuisterheide, Duurswouderheide in Bakkeveen. Prizadevanja za ohranitev vresav pa so otežena zaradi onesnaževanja zraka, saj vresave »gnoji« kisli dež. Revnim tlem prilagojene rastline zaradi tega izgubljajo bitko s travami. Suhe vresave ponekod mejijo na namočena visoka barja. Tako je na Delleboersterheide. Najbolj obsežno je barje Fochteloërveen. Med drugimi tu gnezdi žerjav (*Grus grus*). Na vresavah sicer prebivajo travniške cipe (*Anthus pratensis*), prosniki (*Saxicola torquata*), hribski škrjanci (*Lullula arborea*) in njihovi plenilci škrjančarji (*Falco subbuteo*). Na okroglih ledeniških jezercih sredi vresav si v koloniji rečnih galebov (*Larus ridibundus*) zgradi gnezdo osamljeni črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*). Nekdaj so vresave naseljevali celo ruševci

(*Tetrao tetrix*), a so zaradi zmanjševanja površin vresav izginili. Vrste ptic, značilne za vresave, najdemo tudi pri nas. Kljub temu si je te zanimive življenjske prostore vredno ogledati.

Močvirja – nizka barja

Nekdaj so bile velike površine Frizije prekrite z barji. Veliko so jih izsušili, drugod so rezali šoto. Ponekod je tako nastale vdolbine zalila voda in v zavarovanih območjih odprte vodne površine ponovno prehajajo v barja. Pri postopnem okopnevanju pomagajo plavajoče rastline, kot je vodna škarjica (*Stratiotes aloides*), vmes se najdejo mesojede rastlinice mešinke (*Utricularia vulgaris*), obrobje pa že preraščajo navadni trst ter grmi vrbe in jelše. Močvirja na prvi pogled nekoliko spominjajo na mrtvice ob Muri. Na plavajočih rastlinah se ugnezdi črna čigra (*Chlidonias niger*). V trsju slišimo brkato sinico (*Panurus biarmicus*). Kjer je med trsjem več grmovja, bomo srečali modro taščico (*Luscinia svecica*), v letu nizko nad močvirjem opreza za plenom rjavi lunj (*Circus aeruginosus*), rjava čaplja (*Ardea purpurea*) pa nas opazuje z vrha kakšnega drevesa. Takšni so predeli Alde Feanen, Groote Wielen, De Deelen, Rottige meenthe in Lindevallei. Ogleda vreden je tudi Lauwersmeer – v preteklosti so estuarij ločili od morja in danes je to veliko sladkovodno močvirje. Začetno stopnjo zaraščanja, ki je tudi najbolj zanimiva za ptice, vzdržujejo s pomočjo napol divjih konjev. Na močvirje imamo dober pogled s katere izmed okoliških opazovalnic. Druga močvirja si najbolje ogledamo, če si sposodimo čoln v katerem izmed turističnih centrov in se odpeljemo v manj obiskane rokave.

Vlažni pašniki in travniki

Vlažni pašniki so pravzaprav prevladujoč tip pokrajine v Friziji. Na njih se pasejo znane črno-bele frizijske krave pa tudi veliki črni frizijski konji. Obdelava travišč je tu neprimerljivo bolj intenzivna kot pri nas v Sloveniji. Travniki so pravzaprav polja, kjer prevladuje zgolj nekaj vrst trav. Travniške cvetlice, kot smo jih vajeni pri nas, rastejo le še v rezervatih in na obrobjih cest.

Na vzhodu Frizije si lahko ogledamo ostanke prvobitne kulturne pokrajine pašnikov z mejicami črne jelše, ki nekoliko spominjajo na Ljubljansko barje. Ta pokrajina je danes zaščiten a in umetno vzdrževana. V Friziji gnezdi jo velike populacije travniških pobežnikov. Na parcelah, ki so obrobjene z jarki in brez lesne vegetacije, se počutijo varni pred talnimi plenilci. Vendar so njihova gnezda in mladiči tudi tu vedno bolj ogroženi zaradi zgodnje košnje. Včasih so spomladi iskali gnezda talnih gnezdilcev, na primer pribe (*Vanellus vanellus*) in iz njih pobirali jajca. To počno še danes, vendar jim je dovoljeno vzeti le po eno jajce iz vsakega gnezda. Ponekod najdena gnezda označijo, da se jim kasneje pri košnji lahko izognejo. Dobri nameni so za travniške ptice lahko tudi past, saj tako označena gnezda pritegnejo tudi pozornost vran in drugih plenilcev. Najbolj značilen gnezdilec vlažnih pašnikov je črnorepi kljunač (*Limosa limosa*), pridružujejo se mu veliki škurh, rdečenogi martinec (*Tringa totanus*), kozica (*Gallinago gallinago*), togotnik (*Philomachus pugnax*) in konopnica (*Anas strepera*). Zadnje čase travnike naseljuje tudi školjkarica. Vrsto lahko vidimo in predvsem slišimo skoraj na vsakem koraku. Nič nenavadnega ni, če jo ugledate na travnatem otoku med dvema cestama sredi mesta! Pašniki tudi pozimi ne samevajo. Sneg in zmrzal sta prej izjema kot pravilo in pašniki ostanejo tudi pozimi lepo zeleni, kar izkoriščajo tisočglave jate gosi s severa, ki se pozimi pasejo na njih. Pojavljajo se praktično vse evropske vrste gosi. Veliko je beločelih (*Anser albifrons*), vmes se vedno najde tudi kakšna mala gos (*Anser erythropus*), potem so tu kratkokljune gosi (*Anser brachyrhynchus*). Našo pozornost pa še posebej pritegnejo v naših krajih manj poznane gosi iz rodu Branta, na primer belolične (*B. leucopsis*) in grivaste gosi (*B. bernicla*). In res se zdi prav neverjetno, kako težko je v jati beloličnih gosi opaziti osamljeno rdečevrato gos (*Branta rufficollis*), eno najbolj pisanih gosi v Evropi. ●

14: Mlad veliki galeb (*Larus marinus*) se hrani s povoženim kuncem. foto: Luc Hoogenstein

15: Pri kopnenju močvirij pomagajo tudi plavajoče rastline, kot je vodna škarjica (*Stratiotes aloides*). foto: Eva Vukelič

16: Školjkarica (*Haematopus ostralegus*) je pogosta tako ob obali kot na pašnikih v notranjosti. foto: Luc Hoogenstein

17: Črnorepi kljunač (*Limosa limosa*) je najbolj značilen gnezdilec vlažnih pašnikov. foto: Luc Hoogenstein

18: Pozimi se na vlažnih pašnikih pasejo številne belolične gosi (*Branta leucopsis*). foto: Eva Vukelič

Aktualno o ukrepih za ohranitev navadne čigre v Sloveniji

//Damijan Denac

1: Izdelava novega velikega otoka za navadne čigre na Ptujskem jezeru (november 2004 –marec 2005)
foto: Damijan Denac

2: Gnezdo navadne čigre na novem velikem otoku (4.6.2005)
foto: Damijan Denac

3: Košnja novega velikega otoka (21.10.2005)
foto: Damijan Denac

4: Priprava gnezdišča za sezono 2006, košnja ločja (31.3.2006)
foto: Damijan Denac

5: Priprava gnezdišča za rečne galebe na malem ptujskem otoku (31.3.2006). Na otoku v prihodnjih leti pričakujemo prvo gnezdenje črnohlavlega galeba v Sloveniji. V ozadju levo novi veliki otok.
foto: Damijan Denac

Navadna čigra (*Sterna hirundo*) je vrsta, ki bi pri nas brez aktivnega upravljanja slej ko prej izginila, zato je nujno nenehno uresničevanje varstvenih ukrepov, povezanih z njo. Trenutno v Sloveniji živijo tri kolonije navadne čigre: na severovzhodu na Ptujskem jezeru in v bazenih za odpadne vode Tovarne sladkorja Ormož (TSO), na jugozahodu pa v Sečoveljskih solinah. Vrsta sicer gnezdi tudi drugje po Sloveniji, vendar neredno in v bistveno manjšem številu. S kolonijama na SV upravljamo člani Štajerske sekcije DOPPS, za čigre v Sečoveljskih solinah pa skrbijo v okviru Krajinskega parka Sečoveljske soline.

Opisal bom le najnovejše stanje v SV Sloveniji. Temeljni ukrep za ohranitev ptujske kolonije, ki ga uresničujemo že 25 let, je vzdrževanje gole gnezditvene podlage, ki se v eni vegetacijski sezoni zaraste do te mere, da naslednje leto za čigre ni več uporabna. Ker pa čigra ne bije bitke za svoj prostor pod soncem le z bujno vegetacijo, marveč tudi s kompetitivnim rečnim galebom (*Larus ridibundus*), redno vzdrževanje gnezdišč še ni zagotovilo za njen obstoj. Rečni galeb v nasprotju z navadno čigro ni tipična selivka, saj začne gnezdititi že konec marca ali v začetku aprila, ko se čigre k nam šele začno vračati. Zaradi zelo podobne ekološke niše, ki jo imata vrsti v degradiranem ekosistemu, ji lahko rečni galeb fizično prevzame prostor v koloniji. In prav to se je zgodilo pri nas na malem otoku na Ptujskem jezeru. Tam čigre zaradi omenjenega razloga že vrsto let ne gnezdiijo več. Na malem otoku kljub temu vsako leto znižamo vegetacijo in vzdržujemo edino redno gnezdišče rečnega galeba, pri nas prav tako ogrožene vrste. Lani je na njem gnezdilo 150 parov, kar je največ doslej, podobno število pa lahko pričakujemo tudi letos. Čigre se s problemom tekmujočega rečnega galeba srečujejo povsod po Evropi in tudi v ZDA, kjer rečnega galeba zamenja njegov ekološki ekvivalent

novega sveta – progastokljuni galeb (*Larus delawarensis*). Poleg malega otoka, ki je zdaj »rezerviran za galebe«, sta na jezeru še dva betonska daljnovidna podstavka, kamor so se prestavile čigre z malega otoka. A tudi podstavke počasi, a vztrajno kolonizirajo galebi. Tistega, ki je bližje malemu otoku, so že popolnoma naselili. Na njem je lani (2005) gnezdilo 50 parov galebov in 2 kasna para čiger, ko galebi niso več gnezdili. Na drugem, bolj oddaljenem, pa je lani (2005) gnezdilo le še 20 parov čiger in že 25 parov rečnih galebov. Leto prej (2004) je bila struktura še precej drugačna – 5 parov galebov in 70 parov čiger. Podstavka smo v preteklosti opremili z žičnato ograjo, da mladiči zaradi plovbnih motenj ne bi popadali v vodo, in z zavetji za mladiče, kamor se skrijejo pred dežjem in vročino. Oktobra 2005 smo podstavka temeljito očistili, saj se je, sploh na prvem, nabralo za skoraj tona prsti (preperelega materiala iz starih galebjih gnezd). Letos smo izdelali in namestili nova zavetja in z njimi zamenjali stara, že iztrošena. Na vsakem podstavku je 10 oz. 13 zavetij. A kolonizacija galebov na podstavke je neizpodbitno dejstvo, ki čigram jemlje tudi to gnezditveno alternativo, zato je bil nujen naslednji ukrep. V zimi 2004/2005 smo skupaj z Dravskimi elektrarnami Maribor izdelali 830 m² veliki novi otok. Leži bližje desnemu nasipu Ptujškega jezera in je zgrajen iz okvirja lesenih pilotov ter načrpanega sedimenta (1.900 m³) z jezerskega dna. Novi otok je vsekakor izjemen uspeh za varstvo čigre pri nas in pravcati posebnost v mednarodnem merilu, saj gre za največji umetni otok v Evropi, izdelan posebej za ptice. Že v prvi gnezditveni sezoni (2005) je na njem gnezdilo kar 37 parov čiger. Otok se je čez poletje bujno zarasel in vegetacijo smo obvladali etapno, z jesensko košnjo lani in dodatno zgodnje spomladansko letos, ko smo še enkrat pokositi ločje in otok pripravili na gnezditveno sezono. Na otoku je gnezdilo tudi 14 parov

rečnih galebov in ena čopasta črnica. Če bo število galebov tudi na tem otoku naraslo do te mere, da bo zdajšnje populacijsko jedro navadnih čiger postalo ogroženo, bodo bržkone potrebni ukrepi za favoriziranje gnezdenja čiger pred galebom (npr. poplavljanje otoka do prihoda čiger, prekrivanje s ponjavo ipd.), ki jih za zdaj še ne uresničujemo. Teoretično je na otoku prostora za 400 parov čiger, zavedati pa se moramo, da velikosti populacije ne omejuje le prostor za gnezdenje, marveč tudi drugi dejavniki, denimo hrana, tekmovalnost in motnje. Uspeh bo že, če se nam posreči zadržati obstoječo populacijo.

V bazenih TSO živi na treh medsebojno povezanih umetnih splavih druga SV kolonija. Splavi so v dobrem stanju in lahko opravljajo funkcijo gnezdišča še vrsto let. Varstveni ukrepi na splavih so redni vsakoletni pregledi in vzdrževalna dela ter čiščenje podlage, ki se kljub temu, da gre za čisti prod, zarašča. Lani je na splavih gnezdilo osem parov rečnih galebov in 50 parov navadnih čiger. Žal je letos postala vprašljiva usoda celotnega kompleksa TSO, skupaj z bazeni vred, zaradi sprejete reforme sladkornega sektorja v EU (več o tem ste lahko prebrali v prispevku Sladkorna grenkoba, objavljenem v Delu 4.2.2006). Usoda nosi s seboj tudi kolonijo navadne čigre in celoten ornitološki pomen tega območja, ki je vrh vsega eno ključnih znotraj Drave v omrežju Natura 2000. Transformacija »lagun« v naravni park z naravovarstvenim upravljanjem bi bila najboljša rešitev. Gnezditveni uspeh kolonije na splavih se je sicer v zadnjih dveh letih izboljšal na račun spontano zmanjšane plenjenja, svoje so gotovo opravila tudi nameščena izpopolnjena zavetja za mladiče. V letih 2005 in 2006 so se za navadne čigre požrtvovalno in prostovoljno bojevali Dominik Bombek, Dejan Bordjan, Luka Božič, Katarina, Mitja & Benjamin Denac, Matjaž Kerček, Simon Komar, Luka Korošec – Puhi, Borut Pittner, Jakob Smole, Željko Šalamun, Aleš Tomažič in David Vujinovič. Vse vaše nove zamisli, predloge ali pripravljenost, da podprete varstvo čiger, mi lahko sporočite na naslov denac@nib.si. ●

Srpokljuni (*Calidris ferruginea*) in spremenljivi prodnik (*C. alpina*)

V prejšnji številki smo v prispevku »Sožitje narave in človeka« Iztoka Škornika objavili fotografijo srpokljunega prodnika namesto spremenljivega. Vrsti v zimskem perju (na obeh fotografijah) najbolj zanesljivo ločimo po vzorcu, ki ga ustvarjajo perutni krovci in je pri srpokljunem prodniku izrazito »strehast«. Srpokljunega prodnika izdaja tudi belina nad očmi v obliki izrazite proge.

6 in 7: Čiščenje betonskega daljnovidnega podstavka (21.10.2005) in nameščena nova zavetja za mladiče (31.3.2006)
foto: Damijan Denac

8: Navadna čigra na gnezditvenem splavu v lagunah TSO
foto: Davorin Tome

9: Med plovbo z malega na novi veliki ptujski otok na dan delovne akcije 31.3.2006
foto: Damijan Denac

10: Srpokljuni prodnik (*Calidris ferruginea*)
foto: Iztok Škornik

11: Spremenljivi prodnik (*Calidris alpina*)
foto: Iztok Škornik

Invazivne tujerodne vrste

//Maarten de Groot

1: Žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*) se naglo širi s semeni in s hitro razrastjo izpodriva druge rastline, ki jim odvzame vire. Razširjena je po vsej Sloveniji. foto: Nejc Jogan

2: Koruzni hrošč (*Diabrotica virgifera virgifera*) povzroča veliko škodo na koruzi in se hitro širi. Pojavlja se predvsem v vzhodni Sloveniji. foto: Špela Modič

3: Signalni rak (*Pacifastacus leniusculus*) se je razširil po vsej Sloveniji in prenaša bolezni na avtohtone vrste rakov. foto: Paul Veenvliet

Siva veverica (*Sciurus carolinensis*) je v Evropi resen problem. V preteklem stoletju je bila vnesena v Veliko Britanijo in v severno Italijo. Doslej se je hitro razširila po vsej Veliki Britaniji, izrinila domorodno rdečo veverico (*S. vulgaris*), prenesla bolezni nanjo in prizadejala veliko škodo listnatim gozdom.

Vnos sive veverice v Evropo je eden izmed mnogih primerov, ki govori o tem, kaj se zgodi, če je v okolje vnesena nova vrsta, ki postane invazivna (t.i. invazivna tujerodna vrsta). Kadar razmišljamo o tej temi, se odpirajo različna vprašanja: Ali vse tujerodne vrste postanejo invazivne? Zakaj nekatere vrste v novem okolju postanejo invazivne? Nekateri ljudje razširjanje vrst vidijo zgolj kot naraven proces in invazivnim tujerodnim vrstam ne dajejo posebnega pomena. So torej te vrste res problematične? Kakšne so možnosti za preprečitev tega procesa ali za nadzor teh vrst?

Okoljski vplivi invazivnih tujerodnih vrst

Vse vrste, ki pridejo v novo okolje, ne postanejo invazivne. Mnoge vrste se v novem okolju ne razširjajo hitro in le nekatere izmed njih postanejo invazivne. Čeprav nekatere invazivne tujerodne vrste v novo okolje pridejo po naravni poti, primer je turška grlica (*Streptopelia decaocto*), mnoge invazivne tujerodne vrste namerno ali nenamerno v okolje vnaša človek. Invazivne tujerodne vrste povzročajo veliko ekološko in ekonomsko škodo ter škodujejo tudi zdravju ljudi. Križajo se z domorodnimi vrstami, izrinejo domorodne vrste in nanje prenašajo bolezni ter povzročajo škodo v ekosistemih in na pridelkih.

Križanje je že bilo zabeleženo med tujerodno belolično trdorepko (*Oxyura jamaicensis*) in redko evropsko domorodko beloglavko (*Oxyura leucocephala*). Dandanes

genetsko čiste populacije beloglavke prebivajo le še ponekod po Evropi. Podoben je primer soške postrvi (*Salmo marmorata*), ki se križa s potočno postrvjo (*Salmo trutta fario*), ki so jo po prvi svetovni vojni v porečje Soče nepremišljeno začeli vlagati ribiči. Danes genetsko čiste soške postrvi živijo le še v nekaterih delih odmaknjenih pritokov Soče, ki so od matične struge ločeni s skalnimi pregradami.

Druga lastnost, ki jo imajo invazivne tujerodne vrste, je, da so običajno izredno »nasilne« in zlahka izrinejo druge domorodne vrste. Slovenijo med drugimi naseljujejo rastlinski vrsti žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*) in japonski dresnik (*Fallopia japonica*). Ti dve rastlini se s semeni razširjata tako hitro, da druge rastline, še posebej redke, z njima ne morejo tekmovati, zato na nekaterih območjih izumrejo.

V začetku prejšnjega stoletja je bil v Slovenijo vnesen koloradski hrošč (*Leptinotarsa decemlineata*), ki je povzročil veliko škodo na posevkih (krompirju). Koruzni hrošč (*Diabrotica virgifera virgifera*), ki so ga prvič opazili v bližini ameriške vojaške baze v Srbiji, pa povzroča ogromno škodo na koruzi. V jugovzhodni Evropi je trava navadna ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia*) razvila agresiven pelod, ki škoduje človekovemu zdravju.

Prilagodljivost invazivnih tujerodnih vrst in človek

Kako imajo te vrste lahko tako velik vpliv na ekosistem? Razmere v novem ekosistemu, v katerega je vrsta vnesena, so običajno podobne njenemu prvotnemu habitatu. Vendar je razlika v tem, da v novem okolju navadno nimajo sovražnikov.

Druga razlaga za invazivni značaj nekaterih rastlin je križanje. Ko je vrsta vnesena v ekosistem, sploh ni

invazivna, ob križanju z drugimi vrstami pa razvije invazivni značaj. Potencial za razvoj invazivnega značaja imajo predvsem vrste, ki so generalisti, saj imajo veliko zmožnost prilagajanja na nove razmere. Ker v novem okolju nimajo več sovražnikov, lahko energijo, ki jo privarčujejo pri obrambi, učinkoviteje izrabljajo v drugih procesih. Kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*), na primer, lahko raste hitreje in izloča več nektarja, s tem pa privablja več žuželk – opraševalcev. Na račun teh lastnosti je boljša tekunica za svetlobo in se razraste hitreje kot druge vrste na istem rastišču.

Invazivni tujerodni sesalci, kot je rakunasti pes (*Nyctereutes procyonoides*), so generalisti. Jedo vse, nimajo posebnih ekoloških zahtev in se zlahka prilagodijo novim razmeram. Poleg tega imajo številčen zarod. Te vrste večinoma najprej zasedejo proste ekološke niše (poenostavljeno: prazne prostore), ki nastajajo v motenem okolju, kot so fragmentirane, urbane in kmetijske površine. Vpliv človekovih posegov v prostor invazivnim tujerodnim vrstam omogoči, da se bolj uspešno razširjajo. Razširjanje se pospešuje tudi s transportom med različnimi deli Evrope. Semena se pasivno razširjajo v železniškem in cestnem prometu. Tudi trgovina z domačimi živalmi in ljubljenci pomeni vnos potencialnih invazivnih vrst v državo, kjer živali lahko pobegnejo v divjino in postanejo prostoživeče.

Preprečevanje, zatiranje in nadzor

Hitro povečevanje števila invazivnih tujerodnih vrst je ekološki, ekonomski in zdravstveni problem. Večina znanstvenikov in vlad je problem začela razumevati in poudarjati. Kljub vsemu pa še vedno ni dovolj nacionalnih strategij za nadzor in zatiranje invazivnih tujerodnih vrst. Le ena evropska država ima nacionalni akcijski načrt.

Pri reševanju problema invazivnih tujerodnih vrst so priporočene naslednje metode: preprečevanje vnosa, zatiranje in nadzor.

Najboljša metoda je preprečevanje, da bi živali, predvsem domači ljubljenci, in rastline prešle v divjino.

Če je bila vrsta že vnesena v okolje, jo je treba zatirati, da ne bi povzročila nadaljnje škode. Primer je vrsta zelene alge *Caulerpa taxifolia*. Ta alga je nedavno postala nadloga v Jadranskem morju, saj je bilo ukrepanje prepozno. Ko so jo odkrili v Kaliforniji, so jo iztrebili, še preden se je lahko razširila, in tako ni povzročala nikakršnih problemov.

Tretja možnost je nadzor invazivne vrste. V pošte pride, ko se je vrsta že tako razširila in namnožila, da je ni mogoče več iztrebiti. Pri tej metodi gre za odstrel živali, pobiranje jajc ali večkratna košnja rastlin, ki morajo zato vlagati več energije v rast namesto v produkcijo semen in razširjanje. To so le nekateri izmed mnogih primerov nadzora invazivnih tujerodnih vrst. Pomembno je, da se nadzor opravlja dosledno in v širokem obsegu.

Invazivne tujerodne vrste se pojavljajo povsod in pripadajo vsem kraljestvom živih bitij: bakterijam, glivam, rastlinam in živalim. Kljub temu da razumevanje vedenja in ekologije teh vrst zahteva še veliko novih raziskav, je naša naloga, da preprečujemo vnos novih vrst ter iztrebljamo in/ali nadziramo že vnesene tujerodne vrste.

Na začetku sem omenil, da je bila siva veverica vnesena tudi v severno Italijo. Pričakovano je, da bodo sive veverice iz tega območja v dveh letih naselile Alpe. Alpe so fizični koridor v Slovenijo, kjer je veliko primernega prostora, ki bi ga lahko naselila siva veverica. Tako se bo morala tudi Slovenija v prihodnosti prav verjetno ukvarjati tudi s tem problemom. ●

Iz angleščine prevedla: Urša Koce

Zanimive spletne strani o invazivnih tujerodnih vrstah:

IUCN invasive species specialist group	http://www.issg.org/
GISP	http://www.gisp.org/
DAISIE	http://www.daisie.se/

4: Belolična trdorepka (*Oxyura jamaicensis*) gnezdi v Veliki Britaniji in se v Španiji križa z beloglavko (*Oxyura leucocephala*). Občasno je opažena tudi v Sloveniji. foto: Luc Hoogenstein

5: Azijska pseudorazbora (*Pseudorasbora parva*) je vrsta ribe, ki so jo v vode severovzhodne Slovenije vnesli ribiči. Izpodriva avtohtone ribe in nanje prenaša bolezni. foto: Paul Veenvliet

6: Kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*) se hitro širi s semeni in ustvarja monokulture. Drugim rastlinam odvzema vire in jih tako uspešno izpodriva. Razširjena je po vsej Sloveniji. foto: Nejc Jogan

Škrbasti rep vrane Minke, list deteljice in narobe obrnjena banana

//Mica Breg-Uljka, svetovna popotnica

1: Breguljke (*Riparia riparia*) pred svojimi gnezdilnimi rovi
foto: Tomi Trilar

2: Še malo in bomo na breguljkinem bregu.
foto: Damijan Denac

3: Iz majhnega raste veliko: danes majhni pomagači bodo jutri veliki možje.
foto: Damijan Denac

Petek, 24. april

Naše potovanje se počasi bliža koncu. Reka, ki ji sledimo že nekaj tednov, postaja vse ožja in ožja, pa tudi jutra so že precej hladna, tako da se moram pošteno naščeperiti, da me ne zebe. No ja, se pa zato lahko že malo stisnem k mojemu Franclju. Tako lepe krempeljce ima, pa kljun z ravno pravo krivino ... ampak sem mu pa že pred dvema tednoma jasno povedala: »Najprej hiška, potem pa ...« Mušice so še posebej zjutraj vse trde in lene in ni se težko najesti do sitega. Malo smo že vsi utrujeni, vendar vztrajno letimo naprej. Čutimo, da je cilj blizu.

Sobota, 25. april

Danes sem vstala bolj zgodaj in odletela prej kot drugi. Ni se mi dalo preveč poležavati in potem pozno v dopoldan loviti mušice. Hotela sem čim prej domov.

Ampak potem sem videla nekaj, zaradi česar sem se skoraj prekucnila v zraku. Okoli domačih logov je ponavadi vse mirno, le tu in tam priraca kakšen jazbec ali prikruli divja svinja z mladiči. Danes pa sta se ob reko privalila dva čudna hrošča s štirimi kolesi vsak (sem jih dobro preštela, za obe nogici prstov jih je bilo), eden pa je imel na glavi še zeleno banana in je za sabo vlekel zaboj z dvema kolesoma. Rohneli so pa tako, vam rečem, kot divja svinja Lujza, kadar najde še posebej okusen krompir ali koreninico. Potem je vse potihnilo. Iz hroščev so zlezli ljudje, devet jih je bilo (sem jih dobro preštela, za obe tački prstov jih je bilo, pa še

kljun zraven), samo trije od njih so bili pa vsaj pol manjši. Eden pa sploh ni hotel hoditi in so ga zato ves čas nosili.

Ampak potem so pa tisto banana sneli s hrošča, jo narobe obrnili in položili na vodo. To je bila najbolj hecna banana, kar sem jih videla v svojem življenju: spodaj je bila vsa votla, pa so jo ljudje na vodi narobe obrnili in še sami zlezli vanjo. In potem je banana plavala ... no, ne tako kot kakšna podust ali žaba. Človek je moral mahati in kriliti z rokami, tako nekako kot včasih vidra Metka ploska po vodi, tako za šalo. In pomikala se je prav po polžje. Postala sem radovedna. Potem so se ustavili tam, kjer običajno gnezdimo, in iz banane vzeli čudne stvari. Videti so bile kot škrbasti rep vrane Minke in narobe obrnjen list deteljice, pa na dolgem ročaju so bile. In z njimi so mahali in krilili, da je pesek frčal po zraku. Sem se že prestrašila, da je bila pot zaman in se bom morala obrniti in gnezditi malo nižje, kjer je gneča največja. Po kakšnih dveh urah so končno odnehali. Verjetno so kakor jaz iskali hrano, ampak če so iskali muhe, so jih prav gotovo na napačnem kraju. To bi jim lahko takoj povedala.

Nato so še malo čofotali po vodi, podobno kakor vidra Metka, kadar je sita in razposajena, se prevažali po reki z banana, na koncu pa jo spet obrnili, naložili na hrošča in izginili.

Potem pa me je tako šokiralo, da mi je skoraj narobe skrtčilo rep! Domača stena ni bila še nikoli tako privlačna kot tokrat. Ne morem vam dovolj živo opisati tega prizora: ravno padajoče linije, pa ravno prav mehak pesek, ne premehak, ne pretrd. Od navdušenja sem čivkala tako glasno, da me je slišal celo moj Francelj. Skupaj sva nato izbrala parcelo na malo senčnatem koncu, da ne bi bilo tako vroče kot lani.

Zvečer nisem in nisem mogla zaspiti. Zato sem se sprehodila do sove Kunigunde, ki velja za najbolj

pametno daleč naokoli. Ko sem ji pripovedovala to zgodbo, je od smeha skoraj padla z veje, na oči pa so ji tako udarile solze, da se je morala nenehno brisati očala, kadar se je za trenutek nehala smejati. Rekla mi je, da sem čisto nerazgledana, da je banana v resnici čoln, tistemu z deteljico se reče motika, ono z repom vrane Minke pa gablje, gralje ali nekaj takega. Vzvišeno je poudarila, da je videla ljudi tam že lani, sicer pa skoraj vsak teden tistega s hroščem. Malo sem bila užaljena. Veste, Kunigunda je ena velika važička, ki ves dan samo poseda in opazuje, v resnici pa še ni priletela dlje kot do sosednjega zavoja reke. Ko bi le vedela, kaj vse sem že jaz videla ...

Nedelja, 26. april

Ljubi mir. Danes sem poležala malo dlje kot ponavadi.

Moj Francelj pa že koplje kot nor. Vsi v njegovi družini slovijo daleč naokoli kot dobri kopači in ponosna sem, da tudi on ni izjema. Pesek dobesedno frči spod njegovih krempelcev in delo hitro napreduje. Ko sem mu za nagrado za malico prinesla mušico, pa me je tako lepo pogledal, da mi je postalo prav toplo pri srcu. ●

Dnevnik odkril: Andrej Valenti

Popis velikega skovika na Krasu

//Nevenka Pfajfar

Nekaj dni pred popisom velikega skovika sem se o tej akciji v pisarni pogovarjala s Primožem Kmeclom. Brž ko mi je povedal, kako naj bi popisovanje potekalo, sem začutila val energije in

zagnanosti v sebi. Namignila sem mu, da se bom akcije po vsej verjetnosti udeležila tudi sama. Pri tokratnih pripravah na popis sem imela priložnost opazovati tudi sodelavca Andreja Figlja, ki je imel stik s popisovalci. Iz njegovih pogovorov je bilo znati navdušenje popisovalcev, ki z velikim veseljem pričakujejo dan popisa.

In končno je prišel težko pričakovani petek. Tudi vreme nam je šlo na roke in ozračje ob prihodu v Komen je bilo odlično, kljub pozni večerni uri. Popisovalci smo z nestrpnostjo čakali, da nam Andrej razdeli karte, CD-je ali kasete z oglašanjem skovika ter nas seznani s popisovalnimi navodili. Med drugim je povedal, da se popis opravlja kar iz avtomobila: postanek se napravi na začetku in koncu naselja, če je naselje daljše, pa tudi vmes.

S sinom sva se odpeljala dogodivščini naproti. Na začetku mi je bilo nekoliko neprijetno, ker sva se ustavljala pri hišah, a je ta občutek hitro izginil, ker so bili domačini zelo prijazni.

Bila sva skoraj na polovici najine popisne ploskve, ko sva po predvajanju posnetka zaslišala oglašanje skovika. Slišala sva tudi številne slavce. V nadaljevanju poti sva slišala še oglašajočo se malo uharico, ta pa je bila za naju tudi zadnja popisana vrsta. Kljub temu da Andreja nisva mogla priklicati in ugotoviti, kako uspešen je bil najin popis v primerjavi z drugimi, sva bila vesela, da sva slišala vsaj enega velikega skovika. Kasneje sva izvedela, da so tudi drugi popisovalci zabeležili podobne vrste kot midva, vendar so nekateri na svojih ploskvah našli bistveno več velikih skovikov. Za zaključek naj povem, da nama je bilo na popisu lepo, saj je bilo pri vseh udeležencih čutiti pozitivno energijo. Novost je bila tudi ta, da smo popis opravljali iz avtomobilov, kar ni ravno običajno. Na kavo, ki sem jo za vsak primer prinesla s seboj v termovki, pa niti pomislila nisem. Želim si, da bi bilo takšnih popisov še veliko. ●

1: Veliki skovik (*Otus scops*) pogleduje, kdo je glasni vsiljivec na njegovem območju.
foto: Anže Kacin

2: Smokvica, ena od kraških vasi, v kateri prebiva tudi veliki skovik.
foto: Tomaž Mihelič

1

2

3

4

Uspešen popis pegaste sove v Pomurju

//Matjaž Premzl

1: Popisovalci rumene pastirice na Cerkniskem jezeru se na tečaju spoznavajo z ocenjevanjem razdalje na terenu. foto: Vojko Havliček

2: Rumene pastirice smo popisovali s transektno metodo. foto: Vojko Havliček

»Dober večer vsem skupaj!« Tako se je začel naš popis pegaste sove (*Tyto alba*) v Pomurju, ki smo ga na SV koncu Slovenije tokrat že drugo leto zapored organizirali v Štajerski sekciji DOPPS. Vesela družina se je zbrala v gostilni pri Dokležovju na večer 1. 4. 2006. Ob prihodu smo se okrepčali s skodelico kave in se razvedrili s prijetnim klepetom, kajti v takšnem številu se zberemo zelo poredkoma. Okrog desete ure se je začelo zares. Koordinatorji popisa smo popisovalcem najprej pojasnili metodo popisovanja, potem pa se je začel »boj« za zemljevide popisnih ploskev. Celotno območje popisa je bilo veliko, zaradi velikega zanimanja za popis pa je bilo zemljevidov premalo! No, težavo smo hitro rešili, popisovalce smo pač razdelili v večje skupine, kot je bilo sprva mišljeno. Dobra stran tega je bila, da je bil tudi sam popis bolj družaben. Popis se je pričel in presenetljivo hitro so začele krožiti informacije o tem, kdo in kje je pegasto sovo že našel.

Pegaste sove smo izzivali s pomočjo posnetka njihovega oglašanja. Ustavljali smo se na več točkah popisne ploskve. Ob prihodu na vsako popisno točko smo eno do dve minuti poslušali, ali se katera vrsta sov spontano oglašja, nato smo minuto do dve predvajali posnetek pegaste sove ter čakali na odziv. Če se je pegasta sova ob prihodu na točko spontano oglašala, je nismo izzivali, saj bi jo s tem preveč razburjali. Prav tako smo z izzivanjem prenehali v trenutku, ko se je sova oglasila. Vestno smo beležili tudi vse druge vrste sov. Oglasilo se je kar 16 pegastih in 21 lesnih sov (*Strix aluco*),

12 malih uharic (*Asio otus*) ter dva čuka (*Athene noctua*). Rezultati so res navdušujoči, zato pa se moramo zahvaliti tudi prostovoljnemu delu dobrih popisovalcev, ki so žrtvovali spanec ene noči. Popisovali so: Dominik Bombek, Luka Božič, Antonija Bogdan, Zoja Bajde, Tilen Basle, Borut Ficko, Igor Kolenko, Valika Kuštor, Martina Lončar, Cvetka Marhold, Rado Marhold, Vito Malačič, Kristjan Malačič, Alen Ploj, Borut Pittner, Primož Petovan, Monika Podgorelec, Matjaž Premzl, Jakob Smole, Peter Sackl, Jan Simič, Željko Šalamun, Aleš Tomažič, David Vujinovič, Barbara Zakšek, Grega Žnidar.

Še posebej gre zahvala Željku, ki je pripravil zemljevide popisnih ploskev in pomagal pri organizaciji. Vsem najlepša hvala. V tolažbo vsem, ki razmišljate, da ste morda zamudili nekaj zanimivega: popis bomo tradicionalno nadaljevali tudi prihodnje leto! ●

Drugi popis rumenih pastiric na Cerkniskem jezeru

//Jana Kus Veenvliet

Morda se še spomnite prispevka iz prejšnje številke Sveta ptic, v katerem smo podrobno predstavili rod pastiric v Sloveniji. V zadnjih dneh maja se je na Cerkniskem jezeru zaključil že drugi popis rumenih pastiric (*Motacilla flava*), ki ga je organiziral Notranjski regijski park v sodelovanju z DOPPS. Ob začetku popisa smo 14. maja organizirali kratko srečanje s popisovalci. Predstavili smo ekologijo rumenih pastiric in metodo dela, nato pa so si popisovalci ogledali svoje popisne površine. Pastirice smo popisovali v času od 14. - 28. maja, ko

gnezditvena sezona na Cerkniskem jezeru doseže vrhunec.

Morda se sprašujete, zakaj smo izmed mnogih vrst ptic, ki gnezdiijo na Cerkniskem jezeru, izbrali prav rumeno pastirico. Cerknishko jezero je najpomembnejše območje za to vrsto v Sloveniji. Po ocenah iz preteklih let tu gnezdi okoli 300 parov rumenih pastiric, kar je več kot polovica slovenske populacije. Vrsta je vezana na travniške površine, kjer se razmere lahko hitro spreminjajo. Zato je stanje populacije letno dobro spremljati, da lahko v primeru očitnega upadanja populacije ustrezno ukrepamo. Zaradi značilnosti rumene pastirice pa je vrsto tudi razmeroma preprosto popisati, pri čemer lahko pomagajo tudi manj izkušeni popisovalci. Samci rumenih pastiric niso prav nič sramežljivi in še posebej v maju ponosno razkazujejo živo rumene prsi z izpostavljenih pevkah mest. Najpogosteje pojejo z osamljenih grmov ali visokih steblik. Oglašanje in petje sta zelo značilni zanje in z malo vaje teh ptic ne bomo zamenjali z drugimi vrstami.

Na Cerkniskem jezeru se gnezditve pastiric začne v prvem tednu maja. V tem času je del pastiric še na selitvi, nekatere pa se ustalijo in kmalu začno izdelovati gnezda. Prvi mladiči so speljani že na začetku junija. Takrat se družine preselijo na brežine strug, kjer starši hitijo prinašat hrano lačnim mladičem. Najbrž ni naključje, da se višek gnezditve rumenih pastiric časovno ujema z rojenjem enodnevnih, saj so te njihova glavna hrana. Nekatere pastirice imajo v juniju še drugo leglo, vendar navadno ne v istem teritoriju. Zato je pomembno, da popis zaključimo do konca maja, saj bi v daljšem obdobju vnovič zabeležili nekaj istih parov na novih teritorijih.

Rumene pastirice smo popisovali s poenostavljeno transektno metodo. 13 popisovalcev je pregledalo večji del jezera po vnaprej dogovorjenih poteh. Poti

so bile med seboj oddaljene 100-150 metrov, tako smo zmanjšali možnost večkratnega štetja istih osebkov. Pastirice, predvsem pare in pojoče samce, smo vrisovali v zemljevide, kar bo olajšalo nadaljnjo obdelavo podatkov. Na tem mestu se zahvaljujem vsem popisovalcem, ki so si vzeli čas. Prepričana sem, da se jim je jezero s svojo očarljivostjo oddolžilo za trud in zgodnje vstajanje.

Popisovali so: Marjeta Cvetko, Janez Dragolič, Vojko Havliček, Ivan Kogovšek, Ivica Kogovšek, Leon Kebe, Helena Mele, Marjan Mele, Valentin Schein, Andreja Slameršek, Mihael Štrukelj, Drago Telič, Jana Kus Veenvliet. ●

3: Cerknishko jezero foto: Ivan Esenko

4: Rumena pastirica, podvrste *cinereocapilla* foto: Leon Kebe

Rumena pastirica (*Motacilla flava*)

V prejšnji številki smo v članku »Rod pastiric (*Motacilla*) v Sloveniji« Jane Kus Veenvliet objavili napačno fotografijo rumene pastirice, podvrste *cinereocapilla*. Na objavljeni sliki je samec rumene pastirice, katere podvrste ne moremo zagotovo določiti. Morda gre celo za križanca med podvrstama. Tu objavljamo novo fotografijo, na kateri je samec podvrste *cinereocapilla*. Samci te podvrste imajo izrazito belo grlo in pepelno sivo glavo (večinoma) brez nadočesne proge.

1

Belovrati muharji

//Martin Gorišek

1: Samec belovratega muharja (*Ficedula albicollis*) krmi mladiče.
foto: Martin Gorišek

Živim v okolici Rimskih Toplic, v Lokavcu. Na drevesa okoli hiše že leta nameščam gnezdilnice za male ptice pevke. Leta 1995 je na moje veliko veselje eno izmed njih prvič obiskal tudi belovrati muhar (*Ficedula albicollis*). Samec je v gnezdilnico priletel 26. aprila, po tednu dni pa še samica. Dvorjenje, graditev gnezda, valjenje in hranjenje mladičev sva z Marjanom Gobcem naslednje leto natančneje opisala v prispevku v reviji Lovec. Odzvalo se je kar nekaj bralcev te revije in kasneje so tudi sami v okolico svojih domov namestili gnezdilnice, v upanju seveda, da jih bodo obiskale kake zanimive ptice.

Belovrati muharji v moje gnezdilnice od tedaj prihajajo vsako leto. Samci priletijo sredi aprila. Ob hladnem vremenu je njihov prihod še bolj opazen, saj hrano iščejo po tleh, kajti žuželk v zraku ni. Opazil sem, da okoli čebelnjaka pobirajo mrtve čebele. Leta 1996 sta bila med belovratimi muharji ob njihovem prihodu tudi dva črnoglava muharja (*Ficedula hypoleuca*). Da bi črnoglavi muhar v naših krajih gnezdil, tega še nisem opazil.

Samec po prihodu kak teden opazuje duplo, šele nato se mu pridruži samica, ki sama gradi gnezdo. Samec jo pri tem opazuje, straži in odganja vsiljivce. Najbolj glasno se razburi, kadar se v bližini prikaže veliki detel (*Dendrocopos major*). Veliki detli v naravi pripravijo največ domovanj za belovratega muharja. Vali le samica, gnezdilnico pa zapusti le občasno in za kratek čas, da se iztrebi. V času valjenja jo samec krmi z gosenicami. Za mladiče skrbita oba.

Gnezdenje, ki sem ga opazoval iz domače hiše l. 1995, je potekalo nekoliko drugače. Devet dni pred izletom šestih mladičev iz gnezda je samica nepojasnjeno izginila. Samec je sam nadaljeval s krmljenjem mladičev. Neutrudno jim je prinašal žuželke in jih nazadnje tudi uspešno vzredil. Vsi mladiči so poleteli 21. junija in se po tem še kak teden zadrževali v našem sadovnjaku.

Vsako leto belovrate muharje iščem tudi drugod po okolici. Najbolj primeren čas za preštevanje je mesec maj. Tedaj je samica v duplu in vali, samec pa straži duplo in bližnjo okolico. Ko vsiljivec pride na njegov teritorij, se prične intenzivneje oglašati, se spreletavati po krošnjah, vsiljivca pa izvablja stran od dupla. Kot vse gozdne ptice, ki jih želimo preštovati, moramo tudi belovratega muharja prepoznati po petju, saj ga sicer le redko opazimo. Njegov si-si-su se v mirnem ozračju sliši celo do sto metrov daleč. Tudi samica se oglašja, vendar precej tišje.

Gozdovi v moji okolici (dolina Lokavca, Rudenik, Lisca, Veliko Kozje), kjer sem doslej opazoval belovratega muharja, so dokaj bogati z naravnimi dupli. Zaradi nedostopnosti terena jih na srečo še ni dosegla nenadzorovana sečnja. V njih tako ostaja veliko odmirajočih dreves, primernih za tesianje dupel (detlovo delo). Gnezda belovratih muharjev sem našel v najrazličnejših vrstah dreves: največ v bukvah, gabrih in jesenih, pa tudi v trhljih smrekah. Vsako leto na območju kakih 5000 ha naštejemo deset do dvajset gnezd.

Želim si, da bi tudi drugi ljubitelji ptic opozarjali gozdarje in kmete, naj ne sekajo votlih dreves in s tem uničujejo domovanja ptic, ki v duplih gnezdiijo. ●

Domači vrabec (*Passer domesticus*)

Naš tako številni sosed, z vsem zadovoljen in izjemno iznajdljiv hkrati, je na prvi pogled bolj skromnih barv. Bližnje srečanje z njim pa vtis ponavadi površnega opazovanja povsem spremeni. Pernato obleko gornjega dela sestavljajo odtenki rjave barve, ki jih simetrično prekinjajo črne črte. Beli lisi na perutih se zdita kot nekakšni epoleti. Obarvanost glave, z belimi ali sivkastimi lici in sivim temenom, ki jih razdeljuje poudarjena rjava barva, ki se z dvema belima pikama in črno liso okrog očesa dotika kljuna in črnega podbradka, je nezamenljiva. Belosivkasti trebuh navedeno obarvanost še bolj poudari.

Fotografija je nastala proti koncu oktobra v zgodnjem dopoldnevu. V mestnem naselju, seveda.

Tone Trebar, Krani

Poizkusni klateži obiskali Slovenijo

//Brane Koren

1: Trije klavžarji (*Geronticus eremita*) iz programa Raziskovalne postaje Grünau v Zgornji Avstriji so se aprila letos za nekaj dni ustavili na postojnskem letališču.
foto: Brane Koren

Klavžar! Črn ptič, krokarjeve velikosti, perja kovinskega leska in višjih močnih rdečkastih nog. Rdečkast je tudi njegov neoperjeni obraz, ki nosi prav tako dolg rdečkast ukrivljen kljun. Izrazita sršata čopa na temenu mu prav pristoji. Ko ga prepoznaš v lečah daljnogleda, tudi sam za hip postaneš »rdečkast« in si rečeš: »Od kod si se pa ti vzel? Zares si videti starodavno bitje!«

Petindvajsetega aprila letos so se na travniku ob postojnskem športnem letališču ustavili trije osebki klavžarja (*Geronticus eremita*) – vrsta, za katero lahko zagotovo trdimo, da je ena najbolj ogroženih na svetu. Podatki iz različnih virov o klavžarjevi številčnosti so pičli. Govorijo o še prostoživečih gnezdečih populacijah na afriški celini, in sicer zahodnje v Maroku, kjer gnezdi le še sto parov. Vzhodneje v Siriji je tamkajšnja populacija v zadnjih desetletjih doživela ogromen upad in danes ocenjujejo, da tu živi le še nekaj osebkov. V Turčiji, ki nam je najbližja, je leto 1989 prelomnica, ko je tam ta vrsta izginila.

Na ozemlju Evrope je na območjih današnje Avstrije, Nemčije in Švice klavžar nazadnje živel v 17. stoletju. To zanimivo slovensko ime mu je nadel Žiga Zois v ornitoloških zapiskih, posvečenih slovenskemu poimenovanju ptic, ki so nastali pred dobrimi dvesto leti. Upravičeno je domnevati, da si je ta ptica v davnini našla ugodne življenjske razmere tudi v Sloveniji. Freska iz petnajstega stoletja v hrastoveljski cerkvici, bolj znani po

znamenitem mrtvaškem plesu, verjetno v lovskem motivu upodablja prav to ptico. Znana pa je tudi podobna upodobitev v grbu stare koprške plemiške družine. Če vemo, da klavžar gnezdi na skalnih policah, nam neposredna bližina ostenja kraškega roba daje slutiti, da je klavžar tu v Sloveniji nekoč verjetno tudi živel. Podobni namigi, podprti z »navezo« primerno življenjsko okolje, kot so stare slikarije, so znani tudi iz hrvaške Istre in Dalmacije. Eden izmed zgodovinskih vzrokov, da je klavžar na ozemljih Evrope kot vrsta izginil, je prav gotovo sloves njegovega »okusnega« mesa v kulinariki plemiških krogov. Lov je poleg drugih človekovih vplivov, kot je izsuševanje obsežnih močvirij za potrebe kmetijstva, in vedno daljših sušnih obdobji še zdaj glavni razlog, da je klavžar na pragu izumrtja tudi v Afriki. Glavni razlog, da je ptica izumrla v Turčiji, pa je povečana uporaba pesticidov in herbicidov v prejšnjem stoletju.

Trije klavžarji, ki so se za nekaj dni ustavili pri Postojni, so bili označeni z različnimi kombinacijami oštevilčenih in barvnih obročkov, ki smo jih s sodelavci slovenskega centra za obročkanje ptic, ki deluje v okviru Prirodoslovnega muzeja Slovenije, s pomočjo teleskopa odčitali in tako ugotovili, da pripadajo programu Raziskovalne postaje iz Grünaua v Zgornji Avstriji, ki se od leta 1997 ukvarja s poskusom ponovne naselitve teh ptic v naravno okolje. Po njihovih podatkih naj bi opazovani klavžarji 23. aprila zjutraj zapustili svoje prezimovališče v laguni Orbetello v bližini italijanske Toskane, približno 600 km jugozahodno od Postojne, in čez dva dni, kot že rečeno, pristali na tukajšnjih travnikih. Pojavljanja tako pred postankom pri Postojni kot po prvem maju, ko sta nas zapustila dva, 2. maja pa še tretji klavžar, so – prav zanimivo – skoraj vedno v bližini letališč. Klavžarji so na pot proti jugu iz severne Avstrije

poleteli v spremstvu ultralahkega letala in članov skupine Wladrappteam. Pričakovati bi bilo, da se bodo ptice po celodnevem intenzivnem prehranjevanju na travniku proti večeru odpravile prenočit v skalne stene. Toda za prenočišče so si izbrale kar električne drogove in se na njih vsak večer »nevarno« namestile. Videti je bilo, da bi prav lahko katerega od klavžarjev presenetil električni tok.

Da se ptice dosti ne zmenijo za bližino človeka, saj so nenazadnje »tako vzgojene«, se je pokazalo že prvi dan. V prihodnje bo nosilec sicer »zabavnega projekta, namenjenega temu, da vrsta, kot je klavžar, ne bo preveč hitro izumrla«, moral verjetno preučiti stare človeške grehe in ugotoviti, kje sploh smo klavžarju pustili prostor za preživetje.

Verjetno je bilo v Sloveniji v dneh, ko so nas obiskali klavžarji, napačno, da so bile vesti o njih tako odmevne. Saj so jih ljudje dobesedno zalezovali in še zlasti vedno znova pretirano fotografirali. Za dobronamerna opozorila v korist pticam se niso zmenili. Klavžarjev, ki ne znajo preživeti v naravi, je v živalskih vrtovih po svetu po nekaterih ocenah več kot tisoč. ●

→ SEPTEMBRA IZLET NA BLATNO JEZERO NA MADŽARSKEM

Med člani DOPPS je zanimanje za ornitološke izlete v tujino vedno zelo veliko, zato smo se odločili, da se v soboto, 16. septembra 2006, odpravimo prek meja Slovenije, k madžarskemu jezeru Balaton. Obiskali bomo močno zamočvirjen južni del jezera, v katerega se izliva reka Zala (Mali Balaton) in kjer je v tem času veliko priložnosti za opazovanje različnih vrst močvirskih ptic. Izlet bo v sodelovanju z lokalnim vodnikom vodil Igor Kolenko.

Na Madžarsko se bomo odpravili zgodaj zjutraj z minibusom; glede na število prijavljenih se bo avtobus ustavil tudi v Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti in Lendavi. Ker je število mest omejeno, vas prosimo, da se do 1. septembra prijavite za izlet v pisarno DOPPS na telefon 01 426 58 75.

2: Kopija freske s klavžarjevo podobo iz hrastoveljske cerkve na eni izmed hrastoveljskih hiš
foto: Urša Koce

3: Štrkljevica (spodaj), domnevno nekdanje klavžarjevo gnezdišče v Sloveniji
foto: Tomaž Mihelič

→ Postanite član DOPPS, pridružite se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave? Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejemale revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave. Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si ali nas pokličite na 01 426 58 75.** Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in je partner svetovne zveze za varstvo ptic.

S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

Vijeglavka //Ivan Esenko

Vijeglavka kljub svojemu nevpadljivemu načinu življenja sodi med tiste ptičje vrste v našem sadovnjaku, s katerimi sem že leta zapored na Ti. Že vrsto let sledim dinamiki njenega pojavljanja v okolici doma, da, celo sodeloval sem pri vzgoji vijeglavkinih mladičev. Ko zaslišim njeno ponavljajoče se oglašanje ob gnezdilnici v nasadu, se zavem, da je napočil prijazni del leta, ko lahko bosonog obvladujem domače dvorišče in sadovnjak. V tem času, ko se iz sadovnjaka glasi vijeglavkina zategla ljubezenska himna, prično s svojo hrapavo serenado zelene žabe iz naše vrtne mlake in se kregajo, katera bo zasedla tisti lokvanjev list, ki ga najbolj boža sonce.

Poznani sta dve vrsti vijeglavk. Evropska vrsta (*Jynx torquilla*) naseljuje vso Evrazijo do Japonske. Ni je na severu Skandinavije, pa tudi Velika Britanija je pretežno brez nje, zato je prava poslastica za angleške ornitologe, ki obiskujejo naše kraje. Rjava vijeglavka (*Jynx ruficollis*) naseljuje afriški kontinent južno od Sahare. Posebej pogosta je v vzhodni Afriki.

Vijeglavka je posebnejša med žolnami. Ime je dobila po značilnem zvijanju glave na prožnem vratu takrat, kadar je v stiski. Pri tem nasrši tudi perje na glavi. Vse skupaj verjetno zmede napadalca v tolikšni meri, da lahko ptič medtem pobegne. Zvijanje z glavo je dalo vrsti ime praktično v vseh svetovnih jezikih in tudi njeno znanstveno ime se nanaša na to njeno navado. Je edina žolna, ki se jeseni seli v južne kraje, saj ji šibki kljun ne omogoča, da bi si iskala hrano pod lubjem in v trdem lesu, tako kot druge žolne, ki lahko razbijajo celo orehe in lešnike. Gnezdilnega dupla si ne izteše sama, temveč naseljuje dupla, ki so jih izdoble druge žolne, ter gnezdilnice. Njen kljun je prešibak za tesanje in njen rep premehak za oporo pri plezanju, zato ne pleza po drevesnih deblih. Na vejo seda prečno, tako kot drugi ptiči, v nasprotju z žolnami, ki sedajo prilegajoče vzdolž veje. Za spoznanje večja je od vrabca in težko odkrивna, saj je izrazito varovalno obarvana. Njeno perje se kar zlije z drevesno skorjo, tako po barvi kot vzorcu. Spola sta enako obarvana. Kot druge žolne ima tudi vijeglavka plezalno nogo, kar pomeni, da ima dva prsta obrnjena naprej in dva nazaj. Konec marca ali v začetku aprila se vijeglavke vrnejo s svojih prezimovališč v Afriki. Takoj se pričnejo ozirati za gnezdilnimi duplinami. Ker je tisti čas večina gnezdilnih mest že zasedenih, par pogosto zmeče zarod prejšnjih stanovalcev iz gnezda in prevzame gnezdilnico. Žrtve takšne nasilne deložacije so največkrat velike sinice. V sadovnjaku lahko ta pojav omilimo ali kar v celoti odpravimo s tem, da obesimo vanj več gnezdilnic in s tem odpravimo stisko gnezdečih duplarjev. Ko se oblikovani par odloči, katero duplo bo zibelka mladičem, se oglasi njuna značilna pesem, monotoni »de- de- de- de«. Oglašata se oba spola, velikokrat

kar ob neposredni bližini gnezdilnice. Ta čas je vijeglavko najlažje odkriti, saj sicer živi tiho in skrito življenje, in če jo že odkrijemo, nam to uspe povsem naključno. Pri izbiri gnezdilnice ali dupla ni posebej izbirčna, zato jo bomo težko napotili v gnezdilnico, ki bi bila namenjena ravno njej. Ob vsej izbiri dupel bo lahko izbrala gnezdilnico za škorce, ki ima bistveno večjo vhodno odprtino, kot jo potrebuje ona, največkrat pa se bo odločila za tisto, ki je namenjena veliki sinici. Gnezda si ne znaša, samica leže jajca kar na gola tla. Jajca spretno spravi podse celo v gnezdilnici s ploskim dnom. V naravnih duplih jim pri zgrinjanju jajc skupaj pomaga sama oblika dna, ki je običajno skodeličasta. Samica leže do deset jajc, največkrat pa sedem do osem. Mladiči v gnezdu oblikujejo piramido s kljuni v sredini. Kljune odpirajo hkrati ob dotiku kljunov staršev, ko jim prinesejo hrano. Mravlje in njihove bube ter jajčeca so najpomembnejša hrana vijeglavk, vendar v času krmljenja mladičev lahko vidimo, da pristanejo v njihovih kljunih tudi kobilice in pajki ter množica žuželk s travnikov. Občasno kljunejo tudi v zrelo jagodičevje. Med raznovrstno hrano, ki sta jo starša prinašala mladičem, sem zasledil v njunih kljunih celo maline in robide. S črvastim jezikom spretno lovijo mravlje na mravljiščih, posebno v slast jim gredo njihove bube. Ker je dejavnost mravelj povečana z lepim sončnim vremenom, tudi vijeglavke tedaj najbolj navdušeno obiskujejo mravljišča, ki so izpostavljena soncu. Opazil sem, da v deževnem vremenu prinašajo mladičem več kobilic in pajkov, mravlje oziroma njihove razvojne oblike pa bistveno manj.

Vijeglavka je ptič, vezan na presvetljen listnat gozd, katerega v kultivirani pokrajini uspešno nadomešča visokodebelni sadovnjak. Najbolj ji ustrezajo skupine dreves v odprti pokrajini in gozdni rob, kjer ji drevje zagotavlja gnezdilna mesta, odprta pokrajina pa lovišče. Kljub temu da spada med dokaj pogoste vrste ptic, njeno število upada, čemur botrujejo človekovi vplivi na okolje. Ker je vijeglavka v kulturni krajini vezana na visokodebelni sadovnjak, je ob opuščanju tradicionalnega sadjarstva in ob uvajanju

nižjih oblik sadnih dreves, cepljenih na vegetativne sadne podlage, težava z vsakim letom samo še globlja. Ne samo v gospodarsko pomembnih nasadih, tudi v manjših obhišnih sadnih vrtovih dandanes uvajajo skoraj izključno sadne vrste, cepljene na bujnih in srednje bujnih vegetativnih podlagah, kar zlasti velja za pečkato sadje. Ta drevesa niso primerljiva z onimi iz visokodebelnih sadovnjakov, vzgojenih na sejancih, predvsem pa so njihova debela prešibka in krošnje prenizke, da bi bile pticam zanimiva kot prava drevesa. V intenzivnih plantažnih nasadih težavo poveča še raba fitofarmaceutskih sredstev. Intenzivno obdelani sadovnjaki so primer biotsko osiromašenega okolja. V teh sadovnjakih so tla škropljena s herbicidi proti širokolistnim plevelom, ki ubijajo tudi vse drugo, zato je prst biotsko revna in opustošena. Za vijeglavko, ki išče hrano pretežno na tleh, torej neuporabna. Ker intenzivno sadjarstvo največkrat ni ravno naša domena, lahko izboljšamo svoje vedenje na domačem vrtu, saj delamo majhni, gospodarsko nepomembni sadjarji včasih celo veliko večje napake, kot jih počno tisti, ki so ekonomsko odvisni od svojih nasadov. Vsakdo med nami lahko zasaadi sadno drevo, kar je odobravanja vredno dejanje, toda vsakdo med nami ni sadjar. Nabava kemijskih pripravkov na slepo in po približni oceni ne pelje nikamor, pri enem sadnem drevesu pa seveda tudi ne bomo obubožali, če bomo dozo pripravka podvojili, potrojili, tako za vsak primer. Na malih vrtovih včasih tako potekajo prave ekološke drame, pa o njih nihče ne govori. Zatorej se za domačim plotom ognimo vsakršni rabi izdelkov fitofarmacije, saj nam že trg neizogibno ponuja izdelke in pridelke, »obogatene« s kemičnimi dodatki. Vijeglavka se je zelo dobro prilagodila prijazni ponudbi, ki jo zagotavljajo urbana in suburbana okolja, z mozaikom zelenjavnih in okrasnih vrtov in ekstenzivno obdelanimi obhišnimi sadnimi vrtovi. Pri tem imajo veliko vlogo tudi osamljena drevesa, za katere pa ni nujno, da so sadna. Pomembna so vsa drevesa v drevoredih, zlasti starejša, v katerih so tudi dupla, vaške lipe in dekorativni drevesni nasadi. Torej, dobrodošla na domačem vrtu, vijeglavka! ●

1: Vijeglavka (*Jynx torquilla*) je ime dobila po značilnem obračanju glave, s čimer zamoti potencialnega napadalca. foto: Peter Buchner

2: S črvastim jezikom znajo že mlade vijeglavke večje pobirati hrano – mravljinčja jajčeca in odrasle mravlje. foto: Ivan Esenko

3: Tudi na prsti se vijeglavkino perje kar zlije z okolico. foto: Ivan Esenko

4: Mlada vijeglavka, vajena človekove bližine, se je še dneve potem, ko je zapustila gnezdo, vračala v okoliš, kjer se je izvalila. foto: Ivan Esenko

5: Visokodebelni sadovnjak je v kultivirani pokrajini življenjsko okolje, kot ga vijeglavki sicer dajejo presvetljeni listnati gozdovi, posejani z jasmami. foto: Ivan Esenko

1

2

1

2

3

Po dolini reke Dragonje

//Andrej Medved

1: Lep zgodnje pomladni dan je v dolino Dragonje privabil številne ljubitelje ptic. foto: Andrej Medved

2: Znamenita apnenčasta stena v dolini Dragonje foto: arhiv DOPPS

Dolino reke Dragonje poleg obalnih mokrišč in kraškega roba upravičeno uvrščamo med najpomembnejše naravne bisere Slovenske Istre. Reka Dragonja je s svojo 27 kilometrov dolgo strugo, vrezano v mehko flišnato pokrajino z gozdovi, edina slovenska reka, ki na svoji poti proti morju ne prečka nobenega mesta ali vasi. Med 31 pritoki sta najpomembnejša Rokava in Argila, ki priteka iz sosednje Hrvaške. Leta 1987 je bil na tem območju predviden poseg večje akumulacije in regulacije. Vendar se mu je odločno uprl takratni medobčinski Zavod za varstvo kulturne in naravne dediščine iz Pirana, ki od takrat nosi tudi moralno obvezo nad varstvom tega območja. In prav je tako! Dolina reke Dragonje torej ostaja prvovrstno območje naravnih vrednot in naša naloga je, da jih ohranimo tudi za prihodnje rodove. Širše območje porečja reke Dragonje je predlagano za zavarovanje v obliki krajinskega parka, osrednji del pa je potencialno posebno ohranitveno območje Natura 2000 (pSCI), pomembno z vidika ohranjanja številnih vrst in habitatnih tipov.

V mrzlem sončnem jutru, v soboto, 18. marca 2006, nas je pot vodila iz središča vasi Dragonja k apnenčasti Steni nad Dragonjo v smeri proti mejnemu prehodu Dragonja, kjer smo se med rastišči ozkolistne lobodike (»ruške«) in brošča (»šparga«) seznanili z občinskim odlokom o začasnem zavarovanju reke Dragonje s pritoki. Pot nas je vodila pod Steno in nato po poljskih poteh proti ostenju pritoka Argila. Nekje v zarasti, tik ob reki, sta se oglašala zelena žolna (*Picus viridis*) in veliki detel (*Dendrocopos major*). Ob poljskih poteh smo pridno nameščali teleskope in opazovali

predvsem značilne ptice tukajšnjega podeželja, kot npr. škorca (*Sturnus vulgaris*), plavčka (*Parus caeruleus*), veliko sinico (*Parus major*), cararja (*Turdus viscivorus*), cikovta (*T. philomelos*) in brinovko (*T. pilaris*), ki so bile med najpogostejšimi vrstami izleta. Priletel je tudi skobec (*Accipiter nisus*), medtem ko je visoko v zraku krožilo več kanj (*Buteo buteo*). Zaslužen počitek smo si privoščili ob starem zapuščenem »malnu« – enem izmed nekoč 46 mlinov na reki Dragonji, ki so v 19. stoletju oskrbovali Trst kot glavno pristanišče tedanje Avstro-Ogrske države. Od pogleda na ostenja Argile, kjer gnezdi velika uhrica (*Bubo bubo*), smo se ustavili še pri razvalinah Sv. Štefana, kjer se nam je odprl pogled po dolini Dragonje. Za zaključek smo v ekstenzivno obdelovanem vinogradu ob poti opazovali samotno brinovko, ki nam je pripovedovala zgodbo o sobivanju istrskega človeka z naravo. Več kot 30 izletnikov nas je zaključilo pot v središču vasi Dragonja, nekateri pa so nadaljevali ta prelepi ornitološki dan v Krajinskem parku Sečoveljske soline. ●

→ SPOŠTOVANE ČLANICE IN ČLANI!

Sezona društvenih izletov je za nami, poletje pa je čas, ko bomo v pisarni pripravljali nov program društvenih izletov, predavanj in akcij za prihajajočo jesen in zimo. Zdaj je priložnost, da nam tudi vi zaupate svoje predloge, ideje in pripombe. Če bo le mogoče, jih bomo z veseljem upoštevali. Morda poznate kakšno ornitološko zanimivo, a zapostavljeno območje? Bi bili pripravljeni tja popeljati še koga? Morda bi lahko vodili izlet, ali pa kakšno zanimivo temo, skupino ptic ali območje predstavili na predavanju v Kopru, Cerknici, Radovljici, Ljubljani, Celju, Mariboru ali Murski Soboti?

Veseli bomo vsakega predloga ali zanimive ideje. Vabimo vas, da pokličete na telefonsko številko 01 426 58 75 (Eva Vukelič) in dogovorili se bomo za sodelovanje.

Nočno poslušanje sov na Cerkniškem jezeru

//Ana Velkavrh – Novak

Srečali smo se na običajnem zbirališču pri čebelnjaku. Bili smo precej pisana družina. Nekaj je bilo družin z otroki, potem smo prišli posamezniki, ki imamo radi ptice in lepote jezera, pa zanesenjaški domačini, ki poznajo jezero z vsemi njegovimi preobrazbami vred, in seveda strokovnjaki, ki so nam ponovno obogatili znanje o pticah. Ko smo se zbirali, smo se tudi spoznavali med seboj, klepet je stekel, ozračje je bilo naklonjeno, oblaki so bili na nebu, vetra ni bilo, kar je pomembno za poslušanje ptic.

Po nagovoru nas je Janez Dragolič odpeljal do Blatne jame blizu požiralnika Karlovica. Stopili smo skozi zelo ozek vhod in se po strmih stopnicah spustili v jamo. Naš vodnik je bil domačin Jože Stražišar iz Dolenje vasi, ki raziskuje jame v okolici jezera že od rane mladosti. V njegovi pripovedi smo čutili veliko ljubezni in znanja o jezeru in njegovih posebnostih. V jami smo opazovali male podkovnjake, ki so mirno viseli s stropa in jih naša družba sploh ni motila. S karbidovkami smo dobro osvetlili jamo, tako da smo našli še številne jamske kobilice in suhe južine, ki so se na dolgih tankih nogah mirno sprehajale po skalah. Tudi to jamo so pred mnogimi leti našli Italijani in jo oropali kapnikov, tako da je danes samo še skromna podoba nekdanj čudovitih jamskih podob, ki so segale od stropa do tal. Med vračanjem na površje smo stopili še do skalne točke, kjer se odpira prečudovit razgled na Karlovški zaliv. Priporočam!

Svetloba se je začela spreminjati, oglašala sta se samo še taščica in cikovt, drugi ptiči so že potihnil. Ko smo čakali, da se stemni, smo se spustili še do razvalin Karlovškega gradu. Tam so zaživele zgodbe iz

preteklosti o mogočnih Karlovčanih in Štebrčanih, ki so imeli svoje gradove na dveh bregovih jezera. Tako so otroci odprtih ust poslušali zgodbe iz davnine, ki so jim pričarale takratno življenje. Umirjeni in prav primerno razpoloženi smo se v mraku vrnili na cesto, kjer nam je Slavko Polak iz Postojnskega muzeja spregovoril nekaj o sovah, njihovem habitatu, prehranjevalnih navadah in še drugih značilnostih. S pomočjo posnetka je poskušal privabiti kozačo, gozdno sovo, ki je pri nas redka vrsta. »To je vrsta sove,« je pripovedoval, »ki se na privabljanje lahko odzove tako, da prileti zelo blizu človeka, morda si ga celo izbere za svoj prostor pristanka.« Zanimivo je tudi, kako se spreminja populacija sov glede na številčnost polhov, voluharic in miši, ki so se namnožile tisto leto. Tiho smo čakali in uživali v spokojni tišini. Ker s posnetki nismo bili uspešni, smo se z avtomobili zapeljali dlje v javorniške gozdove in spet predvajali posnetek. Takoj smo bili nagrajeni z oglaševanjem dveh samcev in ene samice. Glasovi se zdijo neskončni in strašljivi, če človek ne ve, kaj se oglaš. Spoštljivo smo poslušali, vabili kozače še bliže, a romantičnega konca, ko bi nam prišle na doseg oči, žal nismo dočakali. Smo pa slišali tudi lesno sovo, ki je najbolj običajna sova pri nas. Najdemo jo tudi v parkih in vaseh, pri nas pod Plešivico na Ljubljanskem barju jo redno poslušam vsako pomlad in pozno poleti. Potem smo se spustili še malo dlje v gozd v upanju, da bomo slišali še koconogega čuka, a smo bili očitno prepozni. Toda ker se oglaš predvsem ob koncu februarja, ga nam ni uspelo privabiti. To ločeno »petje« sov je značilno tudi zato, ker se plenijo med sabo, in to je eden od načinov, da manjše sove uidejo večjim.

Ko smo se zadovoljni razšli, smo se vsi zavedali, da brez širokega znanja voditeljev izleta ne bi bili deležni teh darov narave. Hvala vsem organizatorjem. ●

1: Kozača (*Strix uralensis*) foto: Mirko Perušek

2: Mali podkovnjak (*Rhinolophus hipposideros*) v Blatni jami foto: Franc Vrtačnik

3: V pričakovanju sov foto: Franc Vrtačnik

1

2

Polanski log

//Monika Podgorelec

1: Poplavni jelšev gozd Polanskega loga
foto: Barbara Vidmar

2: Pozornim očem tudi v goščavi nič ne uide.
foto: Barbara Vidmar

DOPPS-ovi ornitološki izleti so mi bili vseč že od nekdaj. Vsak izlet je namreč zgodba zase. V naši prekmurski zgodbi, ki se je začela sobotnega dopoldneva 13. maja 2006, je sodelovalo osem udeležencev. Zbrali smo se v »centru« evropske vasi štokelj – Veliki in Mali Polani. Začetek izleta je z nizkim preletom nad nami in z značilnim klopotanjem simbolno odprl eden izmed »štrkov«. Naša pot je peljala po Polanskem logu, enem izmed največjih čistih sestojev črne jelše v Evropi. Za odmaknjenim lubjem starega hrasta nas je pozdravil kratkoprsti plezalček. Cikovt je neboječe in spretno trl svojo malico – polžjo hiško. Po poti nas je spremljalo trkanje velikega detla in petje črnoglavk, ščinkavcev, sinic, stržka, vrbjih kovačkov, kukavice ... V predelih s starejšimi drevesi smo se razveselili petja belovratih muharjev. Manjkal ni nezamenljivo požvižgavajoči samček z živo rumeno–črnim telesom. Ali veste, katero vrsto imam v mislih? (Pssst: kobilar!). Na zaraščajočih se golosekih so rečni cvrčalci s svojim petjem posnemali škržate, za hip se je slišalo nežno cvrčanje kobiličarja. Rahlo odprti teren je gostil rumenega strnada. Z mejicami prekinjeni polanski močvirni travniki so nas razveselili s petjem malega slavca in pisane penice. Iz daljave se je slišalo oglašanje divje grlice, na visoki stebliki in drevesu pa sta nam pozirala dva lepotca: prosnik in rjavi srakoper. Nad nami sta jadrjala kanja in sršenar. Naša družčina se tokrat ni zadovoljila samo z opazovanjem ptic. Med prijetnim klepetanjem smo po zaslugi drugih udeležencev zvedeli še marsikaj zanimivega o nekaj metuljih in rastlinah ter se seznanili z uporabnostjo nekaterih divjih rastlin – čemaža, navadne regačice, navadne koprive, hmelja. Na predlog enega izmed udeležencev smo obiskali še Copekov mlin.

Našo zgodbo smo med vračanjem s travnikov pod žgočim soncem zaključili s sanjami o velikem sladoledu ali hladni pijači. Jaz pa sem razmišljala o tem, kako prijetna in razumna družba se je zbrala tistega dne. Navsezadnje narava med nami le nima tako malo prijateljev. ●

Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero

//Helena Bavec

Aprilska sivina in deževen dan sta bila verjetno vzrok, da se je tradicionalnega izleta na Cerkniško jezero to leto udeležilo manj ljudi kot ponavadi. Jaz pa sem vedela, da me čaka nekaj lepega. Nežne kapljice, zelenje prvih pomladnih dni in tisto neznano ... Razdelili smo se v štiri skupine; mi smo se zapeljali do vasi Žirovnica. Še zavoj desno na kolovoz in pred nami se je razprostrla travnata planjava, pravšnji kraj za ptice in nas, opazovalce. Travišče je bilo polno nizkega šaša. Nekoliko naprej sta med kalužnicami in travniškimi penušami počivali dve veliki beli čaplji ... pa še dve sivi. V naši bližini je z drevesa na pevski let zletavala drevesna cipa, zrak pa je bil poln tudi drugih zvokov: pel je ščinkavec, poljski škrjanec je neprekinjeno »cvrčal«, črnoglavka pa se je oglašala, kot bi dve frnikoli trkali druga ob drugo. Kmalu je mimo naših glav priletela skupina repaljščic in vse so poskakale na travnik. Med sprehodom do bližnjega potoka so nad nami krožile škarjerepe znanilke pomladi – kmečke lastovke. Presenetile so nas s svojo številčnostjo, občudovali pa smo njihove akrobatske sposobnosti. V daljavi so se sem in tja prekladale vrane in s teleskopom smo opazovali na kolu čepečo rdečenogo postovko. Kasneje smo ugotovili, da skozi dva teleskopa gledamo dva različna osebka. Od pobrežnikov smo opazili samo pribo. Med grmovjem vrb in belocvetnega črnega trna so se skrivali mlinarček, bičje trstnice in črnoglati muhar. Nazadnje smo se zapeljali še okrog jezera in na vodnih površinah smo videli liske, čopastega ponirka, zelenonogo tukalico in ob obrežju malega martinca. Iz trstičja se je oglasil tudi mokož. Ko smo se kasneje ob toplem čaju srečali še z drugimi skupinami udeležencev izleta, smo ugotovili, da smo tistega dne na jezeru opazovali kar 56 vrst ptic! ●

Vrhnjski glinokopi in Ljubljansko barje

//Jurij Hanžel

Zbrali smo se v soboto, prvega aprila. Zbal sem se, da je ves izlet aprilska šala, saj je bila ura že skoraj osem, na avtobusni postaji, kjer naj bi bil zbor, pa nisem videl nikogar. K sreči sem malce pogledal naokoli in na bližnjem parkirišču sem videl vodji izleta Katarino Denac in Tomaža Remžgarja. Po nekaj uvodnih besedah smo se odpravili proti Vrhnjskim glinokopom. Prve minute izleta so bile zadosti, da so tudi nejeverne Tomaže prepričale, da je pomlad zares že prišla v naše kraje. Nad Ljubljano je krožila velika jata kmečkih lastovk, slišati pa je bilo tudi pojoče vrbje kovačke. Prečkali smo kovinski most, ki je bil namenjen prevozu gline iz glinokopov. Na prvem izmed bajerjev smo uzrli mlakarico in sivo čapljo, ki je bila zelo zaposlena z lovom. Drugi bajer nam je ponudil nekaj več ptic. Takoj smo opazili samico velikega žagarja, malce več truda pa je bilo potrebnega, da smo našli samico reglje, ki je plavala tako blizu obrežja, da se je spretno skrivala med obvodnim rastlinstvom. Pogled na kol, ki je štrlel iz vode, je poskrbel za prvi vrhunec dneva. Na njem je namreč sedel vodomec, ki se mu očitno ni nikamor mudilo in nam je zato po mili volji poziral. Vsega lepega pa je enkrat konec in tudi vodomec je po nekaj minutah odletel. Na bližnjem drevju je trkal veliki detel, vse naokoli pa so pele črnoglavke. Potem smo se odpravili na barjanske travnike blizu Bevk. Ko smo stopili iz avtomobilov, smo dobili občutek, kot da smo zamudili na neki koncert in prišli ravno sredi dogajanja. Slišali smo pojoče poljske škrjance, rumene strnade, pa tudi veliki strnad je nedaleč od nas otresal s svojimi ključi. Na travnikih levo in desno od nas je kar mrgolelo prosnikov, videli pa smo tudi svatovsko razpoložene drevesne cipe. Med potjo nas je preletela še jata prib, ki so se ob tem značilno oglašale. Edina vrsti, ki sta še manjkali v zbirki tipičnih barjanskih ptic, sta bili repaljščica, ki se še ni vrnila s prezimovališč, in veliki škurh. Tokrat nas naš največji pobrežnik ni pustil na cedilu in kaj kmalu smo zaslišali njegovo »nezemeljsko« pesem. Par nam je uspelo

tudi locirati, a je bilo zaradi migotanja zraka opazovanje malce oteženo. Zadovoljni smo se obrnili, zaradi delovanja termike pa smo opazili tudi več kanj. Pri avtomobilih se je razvila živahna debata in večina je za tisti dan že odpisala opazovanje ptic. Tokrat je do izraza prišlo reklo »Pričakuj nepričakovano« in večina je na lastni koži občutila, da je pospraviti daljnogled slaba odločitev. Nad drevjem je krožila večja ujeda rjavkasto rdeče barve s škarjasto vrezanim repom. Ti določevalni znaki so že počasi razkrivali vrsto, ki je letela nad nami, toda ptica se je močno golila in treba se je bilo prepričati, da škarjasti rep ni posledica ogoljenih centralnih repnih peres. Značilni podperutni vzorec ni puščal dvomov: opazovali smo rjavega škarnika! Poskušal je ujeti ugoden termični tok, pri tem pa se je spustil tudi čisto k tlom. To je tako preplašilo tam potikajočega se zajca, da je urno odbrzel stran. Tudi škarnik se je kmalu pobral, kar le še potrjuje, kakšno srečo smo imeli, da smo ga opazovali. Nad samim izletom sem bil navdušen, doma pa sem imel kar nekaj težav pri prepričevanju domačih, da škarnik le ni bil prvoaprilska šala. ●

1: Pred začetkom izleta
foto: Vojko Havliček

2: Vodomec (*Alcedo atthis*) – »vrhunec dneva«
foto: Tone Trebar

2

Popravek

V prejšnji številki smo v uredništvu naredili dve napaki pri imenih avtorjev. Avtor fotografije 2 na strani 34 je Boris Čebašek, avtor prispevka z naslovom »Radensko polje« na strani 35 pa Žiga Iztok Remec. Obema se iskreno opravičujemo.

1

2

1

2

Nepozaben izlet

//Anja Moškerc in Katja Lenarčič
Ornitološki krožek OŠ Božidarja Jakca

1: V Tivoliju za opazovanje živali ne potrebuješ daljnogleda.
foto: Dare Fekonja

2: Pridi, pridi, črni kos!
foto: Tomaž Mihelič

V nedeljo, 12. marca – prav na Gregorjevo – smo se zjutraj zbrali pred čolnarno v ljubljanskem Tivoliju. Ker je to jutro spet močno snežilo, nas ni bilo prav veliko. Kljub temu se je obetal zanimiv ornitološki izlet. Ptice sneg ni motil in so se ves čas oglašale. Zato smo se z gospodom Daretom Fekonjo, ki je ta izlet vodil, že med čakanjem pogovarjali o tem, zakaj ptice pojejo. Ob poti smo se ustavili pri drevesu, na katerem je bila pritrjena gnezdilnica za sinice. Na prvi pogled nič posebnega. Zelo hitro pa smo ugotovili, da je vhod v to gnezdilnico »obdelal« detel. Izvedeli smo še nekaj dogodivščin o detlu in gnezdilnicah. Ob nekaterih drevesih smo izvedeli, katere ptice poiščejo določene prostore za gnezdenje. Pa tudi, katere redkejšje ptice so bile že opažene v parku.

Prišli smo do dveh košatih smrek, kjer je bila nameščena krmilnica. Obiskovalo jo je veliko zanimivih ptic. Videli smo veliko sinico, brgleza, plavčka, kose, ščinkavce ... Naš vodnik je vedel, da se bomo na tem prostoru najdlje zadržali. Zakaj? Ker so sinice prihajale po zrnje na naše roke. To je prav posebno doživetje. Zelo so nas navdušile tudi verice, ki so tekale in plezale okoli nas. Prav neverjetno se nam je zdelo, kako so zaupljive. Prav vsakemu od nas je verica vsaj enkrat vzela iz roke lešnik in gledali smo jih lahko, kako ga glodajo.

Seveda pa smo zbrano poslušali tudi našega ornitologa, saj nam je pripovedoval zanimivosti o pticah, ki smo jih videli. Pa tudi o njihovem vedenju v parku, kjer so se navadile na ljudi.

Park Tivoli učenci iz OŠ Božidarja Jakca kar dobro poznamo, a je bil ta prehod po njem še posebno zanimiv. Nekateri so celo predlagali, da bi izlet lahko ponovili vsak mesec. Kar strinjamo se s tem, saj bi lahko spremljali spremembe in opazovali ptice na istem področju v različnih letnih obdobjih. ●

Obisk Nežiderskega jezera

//Tanja Šumrada

Nežidersko jezero ali *Neusiedler See* po nemško je najzahodnejše evropsko stepsko jezero. Od gorskih jezer se razlikuje po večji plitvosti, finem sedimentnem dnu, večji slanosti in spremenljivi količine vode. Leži na meji med Avstrijo in Madžarsko. Skupaj z vsemi jezerci meri 320 km². Narodni park je postalo na avstrijski strani leta 1993 in na madžarski leta 1992. V parku so do sedaj opazovali okoli 330 vrst ptic. Od teh jih od 120 do 150 tukaj gnezdi. Druge vrste se tu ustavljajo na selitvi ali pa so zimski gostje. Najbolj značilna tukajšnja vrsta je velika bela čaplja. Imajo kar 700 gnezdečih parov, kar je skoraj polovica evropske populacije. Pomembna in pogosta vrsta je še rjavi lunj.

Poleti (24. in 25. julija) leta 2005 sva Nežidersko jezero obiskali s teto Miro. Vreme nama je bilo naklonjeno, saj je deževalo le ponoči, jutro pa je bilo sveže in sončno. Na opazovanju naju je usmerjal tamkajšnji vodnik in v narodnem parku zaposleni biolog Harald Grabenhofer. Zgodaj zjutraj smo se odpeljali iz Illmitza. To je vasica na vzhodnem bregu jezera, kjer sva prespali. Odpeljali smo se do plitvih jezerc, ki jih je obraščalo trstičje, in jih začeli s teleskopom pregledovati. Kmalu se je na enem izmed jezerc zbrala jata velikih in malih belih čapelj, žličark in nekaj pobrežnikov. Kmalu smo opazili še rjavo čapljo, ki je v svoji značilni pozi stala v trstičju. Preiskovali so dno in jedli hrano, ki je s tokom prihajala iz jezera. Nekaj časa smo jih še opazovali, potem pa smo se odpravili do večjega, slanega jezera. Tu si je hrano iskala jata okoli 20 togotnikov, malih deževnikov in polojnikov. V bližini je po vodi s kljunom brodil tudi par sabljark. Na poti so nam pot prekrizali še zlatovranka in nekaj rjavih lunjev. Na bližnjem travniku so nas pozdravili majhni, svizcem podobni glodalci in nas radovedno opazovali. Brž ko smo ustavili avto, pa so se poskrili v svoje luknje. V Illmitzu smo si ogledali še veliko štokrlje gnezdo, ki pa so ga mladiči žal že zapustili. Takih gnezd je po parku še kar

precej, kar je zelo razveseljivo.

Popoldne sva se s teto vsaka s svojim kolesom vozili po tamkajšnjih številnih kolesarskih poteh in iz opazovalnic opazovali ptice. Nad nekim jezercem sva na primer videli jato rečnih in rumenonogih galebov ter navadne čigre. Žal so bila številna jezera izsušena zaradi majhne količine dežja v tem času. Kot nama je povedal vodnik, se sploh v zadnjih dveh letih spopadajo s hudo sušo, kar je povsem v nasprotju z letom 1997, ko so bile tam velike poplave in je voda dosegla kar dvojno običajno višino. Vse to kaže na veliko spremenljivost količine vode v jezeru. Med vožnjo sva poslušali še veliko ptic pevk, ki so pele v drevesih ob poti, vendar jih žal nisva znali razločiti.

Izlet k jezeru je bil zelo poučen in zanimiv za obe, saj sva lahko opazovali veliko novih ptičjih vrst. V spominu so mi še posebej ostale elegantne in snežno bele velike in male čaplje ter mali »svizci«, ki so se lovili po travniku. Obisk Nežiderskega jezera priporočam prav vsakemu ljubitelju narave, ker tako velikih količin jezerc, trstičja in raznovrstnosti ptic pri nas ne doživiš. Na svoj račun bodo prišli tudi ljubitelji kolesarjenja, ker je na vzhodnem bregu jezera razporejenih veliko kolesarskih poti, zraven pa lahko opazujemo ptice in naravo. ●

Terme Čatež in tamkajšnje ptice

//Alen Ploj

Vsi gremo radi čez poletje na morje ali v toplice. Toda ker ima moja babica počitniško hišico v Termah Čatež, sem zadnja tri leta prvomajske praznike preživel prav pri njej. Že nekaj let obiskujem te toplice, in v tem času sem ugotovil, da so bile izjemen prostor za najrazličnejše vrste ptic. Stvar je bila pred tremi leti videti približno takole. Za zaščitnim nasipom, ki varuje toplice pred poplavami reke Save, je bilo ogromno visokih dreves, na katerih je gnezdila kolonija sivih čapelj. Vsako leto so bile uspešne. V majhnem zaraščenem delu levo od kolonije pa sem vedno slišal oglašanje fazana ter trkanje velikega detla. V

središču toplic je stal majhen brezov gozdiček, na robu pa dva bora in jesen. Prav na tem si je gnezdo spletla sraka, leto kasneje pa je to gnezdo zasedla mala uharičica. Tudi drugi par uharič je zasedel vranje gnezdo, nedaleč od zunanjih bazenov. Po peščenih potkah so se sprehajale bele pastirice, na stavbah so se oglašali domači vrabci. Pred hotelom sem vedno opazoval goloba grivarja, ki je s svojim gruljenjem svatoval samici. Na polju pred vhodom v Čateške toplice sem opazoval par prib ter kanjo. Skratka, ptic je bilo na pretek, habitatov pa tudi. Ko sem lani z bratrancem Klemnom pripotoval v Čatež, sem onemel. Vsa drevesa, na katerih so gnezdile sive čaplje, so bila posekana! Prav tako nisem več slišal ne odraslih uharič, kaj šele belih, puhastih mladičev, ki sem se jih razveselil vsako leto. Na travniku, v središču kompleksa, so gradili noro velik hotel. Pred novim hotelom sva našla mrtvega grivarja, ki se je verjetno zaletel v okno. Izvedel sem tudi, da so podrli tri starejše tobogane v zunanjih bazenih. Na teh toboganih so, odkar pomnim, gnezdile mestne lastovke. Gnezd je bilo ogromno in bila so vedno zasedena. Ko sem videl vse to – in še veliko več – sem bil hudo razočaran.

Sva pa v bližini toplic s Klemnom odkrila velik mrtev rokav, ki je pravzaprav zelo živ. V njem je veliko žab, kačjih pastirjev, želv in seveda ptic. Že prvi dan sva tam opazila liščke, kanjo, sivo čapljo, fazana in izjemnega pevca slavca. Slavec je prepeval na vse grlo, saj je imel na sosednji veji še enega tekmeča iste vrste. S temi opazovanji sva bila zelo zadovoljna, saj sva odkrila še veliko neodkritih. Pa vendar bom pogrešal manevre čapelj v zraku ter oglašanje svojih mladičev. ●

1: Pokrajina ob Nežiderskem jezeru
foto: Žiga Iztok Remec

2: Sive čaplje so v Čatežu žal izgubile svoje gnezdišče, saj so jim posekali drevesa.
foto: Barbara Mihelič

1

2

3

Gramoznice v Vrbini

//Dušan Klenovšek

1: Število gnezdečih breguljk (*Riparia riparia*) je odvisno od stanja odkopnih sten gramoznice. foto: Dušan Klenovšek

2: Samica martinčka (*Lacerta agilis*) se sonči na neporaslem obrežju gramoznice. foto: Dušan Klenovšek

3: Kvakači (*Nycticorax nycticorax*) se navadno skrivajo v vrbovem vejevju tik nad vodo. foto: Dušan Klenovšek

Člani mailing liste »ljubitelji-ptic« v ornitološkem smislu gramoznice v Vrbini že kar dobro poznajo, saj sem v preteklosti pogosto poročal o tam opaženih vrstah ptic.

Vrbina je nižinsko območje na levem bregu reke Save med Krškim in Brežicami. Na severozahodu stoji nuklearna, konča pa se pri brežiškem gradu. Na severni strani je poseljena (Vrbina, Obrež, Dolenja vas...), na jugu jo omejuje Sava, ki pa zaradi urejene struge v tem prostoru ne more več spreminjati svojega toka in območje ni izpostavljeno dinamiki, ki je značilna za nižinske reke. Na tleh z večmetrsko prodnato osnovo prevladujejo kmetijske površine, ki so zasajene z žiti, koruzo in sladkorno peso. Travnatih površin je zelo malo. Debeli sloji proda v tleh so zanimivi za gradbeništvo. Ker prod izkoriščajo okoli dva metra pod običajnim nivojem podtalnice, se v obeh gramoznicah pojavljajo dokaj velike vodne površine. Površino med največjima gramoznicama večinoma preraščajo topolovi nasadi in razdrobljeni gozdiči. Na obrobju Vrbine, pri Šentlenartu, pa so vodne površine nastale na opuščenih glinokopih.

Dostop

Izhodišče za obisk gramoznic sta lahko Krško ali Brežice. Iz Krškega se peljemo mimo nuklearke in sanitarne deponije po asfaltirani cesti do gramoznice pri Spodnjem Starem Gradu.

Ptice na območju

Najbolj pomembna vrsta v njej je zagotovo breguljka. Ta vrsta izkorišča nenehno širjenje gramoznice in vedno novo nastajajoče stene, v katerih potem gnezdi. Število gnezdečih parov se spreminja glede

na primernost gnezdilnega prostora, a jih je običajno vsako leto prek sto. Poleg breguljk tu vsako leto gnezdita vsaj po en par čebelarjev in vodomcev. Nad kolonijo se večkrat spreleti par škrančarjev. Na produ gnezdi mali deževnik, na vodni gladini pa čopasti in mali ponirek ter zelenonoga tukalica, občasno tudi liska. V gramoznico iz okoliških polj priletavajo pribe. V pomladnem in jesenskem času se tu vsaj za kratek čas ustavijo številne selivke, predvsem različne vrste rac (reglja, žličarica, sivka, konopnica, kostanjevka, čopasta črnica ...). V zimskem času je število ptic odvisno od zamrznjenosti vodne površine. Na nezaledenelih površinah lahko vidimo kreheljce, sivke, šopaste črnice, liske, kormorane, rečne galebe. Z nekaj sreče tudi male žagarje, navadnega zvonca, veliko belo čapljo ... Že večkrat sem v dopoldanskem času opazil belorepca, letečega prek gramoznice.

Na robu gramoznice in bližnjih poljih gnezdi prosnik, repnik, veliki strnad, priba, mali deževnik, čopasti in poljski škranec. Iz grmov črnega trna se oglašajo rjavi srakoperji, črnoglavke in slavci.

V prihodnosti se bodo vodne površine te gramoznice še močno povečale, saj je več ne zasipavajo z odpadki iz tovarne celuloze.

Če od gramoznice nadaljujemo vožnjo po makadamski cesti, se pripeljemo do veliko večje gramoznice pri Brežicah. Velika vodna površina je deljena z nasipi v štiri »jezera«. Nasip tudi loči gramoznico od Save, ki tu v času nizkih zbujajo pozornost z lepimi prodišči. Z nasipov tudi najlaže opazujemo vodne površine. Starejša jezera so dokaj obrasla z vrbovjem, ki ga deloma odstranjujejo ribiči. In prav tu lahko z nekaj sreče opazimo v Sloveniji zelo redkega kvakača. Prek dneva sicer malo težje, zato bo boljše, če ta kraj obiščemo zgodaj zjutraj ali pozno zvečer. Najlažje jih opazujemo julija in avgusta, ko predvsem mladiči prek dneva posedajo na plavajočih deblih. Druga velika posebnost te gramoznice je tatarska žvižgavka. V zadnjih gnezdilnih sezonah se tu zadržuje vsaj po en par, vendar gnezda ali mladičev doslej ni opazil še nihče. Tudi v tej gramoznici se v aktivnem delu z navpičnimi stenami pojavljajo breguljke (l. 2005 prek

150 parov). Pred leti so na umetnem otoku gnezdile tudi navadne čigre, a so ribiči uničili s trdom zgrajeni splav. Sicer se pojavljajo podobne vrste kot v prej opisani gramoznici, le da v večjem številu.

V topolovih nasadih med obema gramoznicama se od konca aprila oglašajo rečni cvrčalci. Tu živijo tudi vse naše vrste žoln, med detli naj omenim zaradi mehkega topolovega lesa pogostega malega detla.

Gramoznici sta hkrati pomembni kot mrestišči številnih vrst dvoživk (rega, navadna krastača, debeloglavka ...), naseljujeta ju tudi močvirska sklednica in martinček.

Izlet lahko zaključimo še z obiskom zapuščenih glinokopov v Šentlenartu, kjer nas kljub nadležnim komarjem razveseli pogled na čapljico. ●

*Ko zaspijo ptice,
je čas za
dobro družabno igro.*

Vse o družabnih igrah, odlični optiki za otroke in še marsičem na
www.laserplus.si

Spletna prodaja:
www.crnaluknja.si

IGRE
LASER PLUS ZA URBAN OKUS

GRAND HOTEL UNION

Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana
Tel: 01 308 1270, faks: 01 308 1015
E-mail: hotel.union@gh-union.si
www.gh-union.si

ORGANIZIRAMO :
Poročne obrede in slavnostne večerje,
sprejeme, gala večerje, obletnice (30 - 300 oseb)
Zabavni in kulturni program

★ Naj najlepši trenutki ostanejo v najlepšem spominu ★

1

2

3

Puščavec izpod stražarnice

//Tomaž Mihelič

1: Nesporno puščavec (*Monticola solitarius*)
foto: Marko Gregorič

2: Sabotin, ptičji bogatin
foto: Tomaž Mihelič

»Z veseljem,« sem odgovoril Slavku, ki me je pred leti prosil, naj mu priskočim na pomoč pri popisu ptic Sabotina. Že čez nekaj dni sem svit pričakal v eni izmed kavern malo pod vrhom. Za Gorenjca je pomladni obisk Sabotina doživetje! Že navsezgodaj lahko nosiš kratke rokave, pa tisti značilni vonj, skalovja in šikare, polne »eksotičnih« ptičev. Od najzgodnejših pevcev se mi je vtisnil v spomin hribski škrganec, ki ga iz domačih logov nisem vaju, pa plotni strnad in še posebej skalni, s katerimi je Sabotin dobesedno prekrit. Na koncu popisa se je na obrazcu nabralo 34 vrst, kar je bil v tistih časih tudi zame lep uspeh. Nekaj dni zatem sem govoril z Andrejem Figljem. Leta 1997 je bil ravno v velikem zaletu pri učenju prepoznavanja ptičjega petja. Še najbolj se je razveselil zabeleženega puščavca pod stražarnico. Seveda sem mu moral pozorno opisati, kje sem se srečal z njim. Ptica sem v resnici le slišal, o pravilni določitvi pa nisem dvomil, saj sem jih bil takrat vaju s skoraj vsakodnevnih obiskov Kraškega roba. Puščavca pa tistega leta, kljub večkratnim Andrejevim obiskom, ni bilo več pod stražarnico. Naslednje leto se je zgodba še malo bolj zapletla. Andrej je skupaj z bratom Jernejem prav na istem mestu našel gnezdečega slegurja. Ta pa ni bil osamljen, saj je imel proti Karavli še kar nekaj sosedov. In vsi so vztrajali tudi v naslednjih letih. Priznam, da bi mi bilo lažje, če bi slegurjem delal družbo vsaj kak puščavec, še posebej zato, ker sta ga oba z Jernejem tolikokrat omenila. Kar nista se mogla sprijazniti, da ga pod stražarnico ni več. Pač pa sta ga v tem času našla v kamnolomu in nad solkanskim mostom. Le k stražarnici ni hotel več priti. »Pa nisem mogel zgrešiti pri puščavcu,« sem se v slabi vesti začel prepričevati, ko ga tudi dve leti zatem ni bilo na spregled. Počasi in vztrajno je tudi argument, da sem petja puščavca vaju, začel kar nekako slabeti. Na eni strani je stal zapis puščavca na podlagi njegovega petja nekje za grebenom, na drugi pa ure in ure opazovanj slegurja na istem mestu kar v treh nadaljnjih letih. Slegurja sem takrat opazoval tudi sam, samčka, ki se je svarilno oglašal, pri puščavcu pa bi bil tokrat veliko bolj vesel gnezditvene kode 1 kot 2. Letaso tekla, prinesla panič novega. Slegurji so vztrajno gnezдили na Sabotinu, puščavci pa so se držali bregov nad Sočo. Na zaplet smo že kar malo pozabili, po mojem pa je bilo očitno, da je v tem primeru nekdo od nas napravil napako pri določevanju. In kdo

je bil ta nekdo, se je vedelo.

Pred dvema letoma je Jernej pripravljal predavanje o Sabotinu in prosil me je, ali bi napravil nekaj fotografij. Poleg panoram sva želela fotografirati tudi skalnega strnada kot značilnico Sabotina. Hitro sva se strinjala, da bo še najlažje pri stražarnici. Jernej je počakal kar na njeni sončni strehi, sam pa sem se odpravil kakih 20 metrov za rob in res napravil nekaj posnetkov skalnega strnada. Nenadoma pa me je kar mrzlo oblilo. Tik pod mano je spet zapel puščavec, in to na vse grlo! Pri Jerneju sem bil, še preden je ptič izpel kitico do konca, in uspelo mi je izdavi eno samo besedo: »Puščavec!« Jerneja je kar vrglo pokonci, malo zaradi mojega krika, malo pa zaradi puščavca. Že čez nekaj sekund ga je zaslišal tudi on, seveda pa sva ga šla »zaradi higijene« tudi pogledat. Čepel je na prvi večji skali za robom, verjetno na isti kot leta '97, in meni se je zdel nepopisno lep! S tem pa zgodba o puščavcu in slegurjih še zdaleč ni bila zaključena. Naslednjega dne je Jernej vodil izlet na Sabotin in udeležencem že na vznožju obljubil puščavca. Na skali pod stražarnico jim ga je pokazal, še preden je primaknil daljnogled k očem. »Pa saj to je slegur,« je odgovoril eden izmed udeležencev. In res! Jernej ni mogel verjeti svojim očem. Skozi daljnogled je opazoval slegurja na istem mestu kot puščavca prejšnjega popoldneva. Še danes se z Andrejem in Jernejem nasmejimo, ko se spomnimo puščavca pod stražarnico. Nasmešek pa počasi zbledi ob misli na slegurje, ki so pred dvema letoma takorekoč izginili s Sabotina. ●

Rjavi srakoper v žlebu in leteči selec s čepico

//Urša Koce

Navdušenje je vsekakor pomembna gonilna sila ustvarjalnosti. Ko se človeku odpre nov svet in se nad njim navduši, bi ga rad zajel z največjo žlico. Vem, da nisem edina, ki sem v svoji »ornito–karieri«, od svežih začetkov do danes, marsikdaj zajela z žlico tako globoko, da bi se skorajda dokopala do Amerike na drugi strani planeta. Ali po domače povedano: ustrelila marsikakšnega kozla. Zato kljub zbadljivkam starejših in izkušenejših kolegov (ki so, ne pozabimo, tudi nosili kratke hlače) zbiram toliko poguma, da vam ob tej priložnosti razkrijem dve takšni »pomembni« odkritji. Urednik Acrocephalusa bi objavlo gotovo zavrnil, urednica Sveta ptic pa hvala bogu ne gleda na vse strogo znanstveno. Opogumila sem se zato, ker vem, da mnogi ljubitelji ptic ali začetniki morda podcenjujete svoje sposobnosti, in tudi zato, ker bi želela opogumiti vse, ki streljate takšne in drugačne kozle in zato menite, da nikoli ne boste mogli prispevati k resni ornitologiji. Zmota v mišljenju! Spominjam se popoldneva na domačem pragu, ko sem, verjetno še ne petič v življenju, pozorno opazovala ptice okoli našega doma. (Za starejše začetnike, ki zbirate pogum in samozavest: to je bilo v času, ko že nekaj let nisem več rasla!) V žlebu na sosedni hiši je nekaj metrov od mene posedal ptič s precej močnim kljunom. Ta je bil črn, črmina je obdajala tudi oči, po temenu je bil ptič siv, po hrbtu rjav, po trebuhu umazano bel. V zatopljenosti opazovanja sem ga morala popolnoma preslišati. Sploh pa tedaj še nisem vedela, da se ptice lahko ločuje po oglašanju, zato ta določevalni znak zame ni imel pomena. Bolj ko sem ga gledala, bolj je po spominu slike iz priložnika pred mano nastajal – rjavi srakoper! »Mama, mama!« sem s praga poklicala v kuhinjo. »Pridi pogledat, rjavi srakoper!« (To so bili časi, ko so moji domači še naivno verjeli, da je moje navdušenje nad ptičji pač zapoznalo minljivo otroško navdušenje.) Ptica sem še naprej opazovala in nervozno mencala, kajti bala sem se, da bo odletel, še preden bi to ne preveč pogosto vrsto lahko videl vsaj še kdo v hiši. Ptič pa je vztrajal na robu žleba. Mama je vendarle prišla iz kuhinje. »Kje?«, je vprašala. »Tu, glej, na žlebu!«. »To je vendar vrabec,« je rekla. »Vrabec!?!« mi je zakuhalo ... Vrabec, seveda, sem poparjeno spoznala. A tako so pisani!?! Potem sem ga tudi slišala, da vztrajno čivka. In dva metra od njega, z druge strani pod tramom, sem opazila gnezdece s štirimi mladiči. Naš domači »srakoper« ni odletel, opazovali smo ga vso sezono in še zdaj, vsako leto.

Prva resna sramota se mi je torej zgodila vpričo mame. To še ni tako hudo, kot če streljaš pred »ornito–eminencami! Mame namreč vse prenesejo. Hvala bogu so se pri tem izkazali tudi strokovnjaki na DOPPS-u, kajti moja ornito–kariera bi sicer že zdavnaj poniknila.

Nekega popoldneva sem se s terena peljala po Celovski v Ljubljani. Takrat sem bila že čisto »in«. Ko sem stala pri semaforju in čakala na izvoz za obvoznico, je prek ceste po zraku kot blisk švignila temna pojava. Zaganjala se je v jate golobov, ki so se panično spreletavale s stolpnice na stolpnico. Pravi šunder! Takoj sem prepoznala sokola selca. To ni bilo težko, kajti njegovo silhueto in barve sem tedaj že toliko poznala. Nenavadna se mi je zdela njegova glava. Tako velika je bila videti, kot kaka žogica. V zahodnem soncu se je vse tudi nekoliko bleščalo. A na glavi sem v nekem hipu videla sokolarsko čepico! (To je bilo ravno obdobje »sokolarskih razprav« in človekovi možgani ob takšnih priložnostih nekako »posvojijo« čepice in kruguljčke in urjene sokole iz ujetništva.) Ni bilo deset sekund, že sem v roki držala mobilni in evforično razlagala: »Tomaž, selca sem videla, nad Celovsko, golobe je preganjal, pa sokolarsko čepico je imel na glavi, in če sem prav videla, mu je tudi nekaj viselo z nog, mogoče kruguljčki!« Vse v eni sapi. Tomaž se je na drugi strani smejal iz vsega srca! Jaz pa še kar naprej isto lajno ... Takrat smo se prijatelji na veliko šalili in si pravili potegavščine. Tako, iz čistega veselja, ker je pač smešno, če ti kdo verjame najbolj nenavadne reči, ki jih pripoveduješ smrtno resno.

Čez nekaj časa je Tomaž prišel k sebi. Dojel je, da to ni šala, za katero tokrat ne bi dobila točke, ampak da mu čisto zares pripovedujem »dogodek s terena«. »Kakó čepico? Čepico mu za letenje vendar snamejo! V mirovanju jo ima zato, da ne vidi in da ne more leteti!«

Joooo, kako mi je bilo nerodno!

Sploh nisem vedela, kaj naj rečem. Končno le sporočim zanimiv podatek (doslej nisem beležila kakih posebnih opazovanj kot ostali kolegi), pa se takole osramotim! In to pred nekom, ki je bil na začetku eden mojih pomembnejših učiteljev prepoznavanja ptic in pred katerim me je bilo vedno strah, da bi zamenjala petje črnoglavke in kosa.

Če bi na DOPPS-u šteli moje kozlovske žrtve, bi bila danes popisana kakšna tetrada manj. Pa verjetno še kaj. Namesto da bi me odpisali, so ves čas vztrajno in prav spoštljivo preverjali, koliko mi pri zbiranju ornitoloških podatkov lahko zaupajo. In so tudi mi zaupali, kolikor so spoznali, da lahko. In počasi smo napredovali – jaz v znanju in strokovnjaki v zaupanju. Zgodba ima seveda nauk: ne štej svojih napak, ne ustavljaš se ob njih, ampak se uči. Morda ne ti ne jaz nikoli ne bova ornito–eminenci, toda s trudom pa nekaj le lahko prispevava in se oddolživa naravi, ki naju razveseljuje, pomirja in navdihuje. ●

3: »Domači srakoper (*Lanius domesticus*)«
foto: Urša Koce

Kazati agresijo do tekmecev in obenem zapeljevati kokoške je mojstrovina, v kateri je ruševac (*Tetrao tetrix*) neprekosljiv. Celotno dogajanje v majskem jutru planin spominja na tradicionalno vaško veselico. Pozornosti zbujajo predvsem razposajeni mladci, za dekleta pa se samo na prvi pogled zdi, da dogajanje zgolj nemo opazujejo. Je naključje, da se v gorenjski narodni noši zrcali ravno ruševac?

Šele digitalna fotografija je omogočila dokaj sproščeno beleženje dogodkov na rastiščih, saj omogoča fotografiranje z razdalje več deset metrov. Da pa pluc pri svatovanju ne bi motili, je treba dogajanje spremljati zgolj skozi objektiv iz dobro zamaskiranega šotora.

Tomaž Mihelič, Št. Jurij

avtorji:

- Tomaž Jančar
- Bojana Lipej
- Andrej Medved
- Tomaž Mihelič
- Tadeja Oven
- Borut Rubinič
- Nataša Šalaja
- Željko Šalamun

fotografi:
1: Bojana Lipej
2: Igor Brajnik
4: Tomaž Jančar
5: Polonca Voglar
6: Borut Rubinič
7: Darko Saveljič
8: Tomaž Mihelič

1//Obisk angleškega strokovnjaka za izobraževanje

V okviru projekta Natura Primorske je v času med 14. in 19. majem 2006 naravni rezervat Škocjanski zatok obiskal angleški strokovnjak za izobraževanje iz Royal Society for the Protection of Birds (RSPB, BirdLife v Veliki Britaniji), gospod Barrie Cooper. Namen delovnega obiska je bila interna izobraževalna delavnica za zaposlene v rezervatu, na podlagi katere bomo pripravili izobraževalni program rezervata. Hkrati nam je na podlagi svojih bogatih izkušenj svetoval tudi pri pripravi drugih programov za obiskovalce ter načrta interpretacije. Delavnica je potekala v prostorih DOPPS v Kopru, kjer smo se na podlagi primerov iz Anglije seznanili z načinom priprave programov za obiskovalce in načrta interpretacije ter pripravili osnutek izobraževalnega programa. V okviru delavnice smo si med drugim ogledali tudi potek obnove NR Škocjanski zatok ter obiskali rezervat ob izlivu Soče v Italiji, kjer nam je dr. Fabio Perco predstavil nastanek ter delovanje njihovega rezervata, kar je bilo zaradi podobne habitatne in parkovne ureditve obeh rezervatov pomembno tudi s stališča priprave izobraževalnega programa za NR Škocjanski zatok. Ker projekt Natura Primorske poteka na vseh območjih Natura 2000 (SPA) na Primorskem, smo v času delavnice

obiskali še dve območji, in sicer Kras ter Sečoveljske soline, naš gost pa je pripravil mnenje o možnostih razvoja izobraževalnih in drugih programov za obiskovalce obeh območij. 17. maja je Barrie Cooper v prostorih DOPPS v Ljubljani za člane pripravil predavanje z naslovom: »Naravoslovno izobraževanje – navdih in izziv«, na katerem je predstavil svoje bogate izkušnje pri delu s šolami, projekte in izobraževalne programe, ki potekajo v rezervatih RSPB, ter mednarodne izkušnje pri izobraževalnem delu s partnerji zveze BirdLife po vsem svetu. Njihovi interaktivni programi niso namenjeni le izobraževanju, pač pa tudi temu, da stare in mlade navdušijo za ptice in njihovo zaščito. Projekt Natura Primorske sofinancira EU (Evropski sklad za regionalni razvoj) v okviru Programa pobude skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Italija 2000-2006. **BL, NŠ, TO**

2//Nova sodelavka v koprski pisarni DOPPS

Konec aprila smo na delovno mesto vodja izobraževanja v NR Škocjanski zatok zaposlili Bojano Lipej. Bojana je diplomirana biologinja z bogatimi delovnimi izkušnjami na področju varstva narave. Zadnja štiri leta je delala na Znanstveno – raziskovalnem središču Koper Univerze na Primorskem kot pomočnica vodje projekta LIFE – Narava

»Ohranitev ogroženih habitatov in vrst na Kraškem robu« in kot koordinatorica mladinskega raziskovanja »Z mladimi v novo tisočletje«, kjer je mladino aktivno uvajala v raziskovalno delo. Pred tem pa je bila zaposlena v Službi za varovanje obalnega morja, kjer je bilo njeno delo usmerjeno predvsem v raziskovanje, varovanje in zaščito morskega okolja. V naslednjih mesecih jo že čaka obsežna naloga priprave izobraževalnega programa za NR Škocjanski zatok, aktivno pa bo sodelovala tudi pri uresničevanju drugih projektov, ki potekajo v okviru DOPPS-a. Novi sodelavki želimo, da bi se med nami dobro počutila. Pri delu ji želimo veliko uspehov in obilo zadovoljstva. **TO**

3//Prepoved uvoza prostoživečih ptic v Evropsko unijo

Konec aprila je upravni odbor evropskega dela partnerstva BirdLife sprejel uradno stališče partnerstva glede uvoza ptic, ujetih v naravi. V partnerstvu smo se zavzeli, da se uvoz prostoživečih osebkov v Unijo v celoti prepove. Za namene zadrževanja v kletkah vsako leto v naravi po vsem svetu polovijo okrog 4 milijone ptic. Ptice prihajajo iz manj razvitih držav toplega pasu, namenjene pa so za trge ljubiteljev ptic v nekaterih razvitih državah. Zaradi nevzdržnih razmer med potovanjem pogine več kot polovica osebkov. Nečastni primat

na trgu s prostoživečimi pticami ima Evropska unija, saj države članice pokupijo kar 90 % teh ptic. Mnoge druge države so uvoz že pred časom prepovedale: npr. ZDA, Avstralija, Nova Zelandija, celo Indija in Brazilija. Ta trenutek sicer tudi v EU velja začasna prepoved uvoza prostoživečih ptic, ki pase boiztekla 31. julija 2006. Žal prepoved ni bila motivirana z naravovarstvenimi razlogi, pač pa zaradi panike ob ptičji gripi. V BirdLife upamo, da bo Evropska komisija začasno prepoved podaljšala oz. jo spremenila v trajno. Stališče partnerstva je bilo pripravljeno prav za namen informiranja in pritiska na evropske organe. Dobrodošla pomoč pri našem cilju je pritisk nevladnih organizacij z vsega sveta. Doslej je na EU apeliralo kar 240 organizacij. Varstvo eksotičnih ptic je glavni razlog za prepoved uvoza. Vse več je dokazov, da je ta trgovina netrajnostna. Vse več je vrst, katerih populacije prav zaradi trgovine upadajo, nekatere pa so postale že ogrožene. **TJ**

4//Novice z Volovje rebri

Agencija RS za okolje je s postopkom presoje vpliva vetrnih elektrarn na Volovji rebri ugriznila v najtrši oreh doslej. Postopek se namreč približuje koncu drugega leta, pa še vedno ni zaključen. V aprilu se je zaključilo zbiranje dokazov, zdaj pa je ARSO pred nalogo, da preuči in pretehta gradivo in sprejme odločitev.

Za naravo na Volovji rebri je dobra novica, da je v začetku aprila Zavod RS za varstvo narave na ARSO posredoval več zelo kakovostnih dokumentov, ki dodatno dokazujejo škodljivost posega za naravo. Med njimi je za nas posebej zanimivo strokovno mnenje o oceni ogroženosti velikih ujed, ki so ga izdelal na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. V mnenju je predstavljena utemeljitev, ki dokazuje, da je tveganje za poslabšanje ohranitvenega stanja kvalifikacijskih vrst ujed veliko. Druga dobra novica je prišla iz Strasbourga. Tja je Koalicija za Volovjo reber februarja letos na Sekretariat Bernske konvencije poslala pritožbo zaradi nedopustnega poseganja v habitate varovanih vrst, posebej risa. Konec marca so nas iz Sekretariata obvestili, da so se lotili primera in da so od Slovenije zahtevali pojasnilo in dokumentacijo o primeru. Stvari so se začele premikati tudi na Ustavnem sodišču. Tja smo maja 2004 naslovili ustavno pobudo z zahtevo, da sodišče razveljavi lokacijski načrt za vetrno elektrarno na Volovji rebri. Ustavno sodišče se je zadeve očitno lotilo zelo resno, saj je bila Volovja reber 11. aprila že tretjič v zadnjih tednih na dnevnem redu seje sodišča. V prejšnji številki Sveta ptic smo napovedali odločitev ARSO v aprilu. Toda do danes odločitev še ni bila sprejeta. **TJ**

5//Čistilna akcija na poskusnem posestvu DOPPS

Na poskusnem posestvu DOPPS na Ljubljanskem barju, ki smo ga vzpostavili v okviru projekta LIFE Kosec, smo v začetku meseca aprila izpeljali čistilno akcijo, na kateri smo predvsem odstranjevali grmovje in drugo zarast ter zbirali smeti in večje kosovne odpadke. Večdnevno akcijo je vodil Željko Šalamun, DOPPS-ov naravovarstveni nadzornik, ki že drugo leto redno spremlja stanje vlažnih travnikov na našem posestvu. Akcijo smo pripravili skupaj s pomočjo projektnega partnerja LIFE - Notranjskega regijskega parka, ki nam je priskočil na pomoč s štirimi terenskimi delavci. Poleg tega se je akcije udeležilo še sedem članov društva ter trije delavci iz ljubljanskega živalskega vrta. Ker se je gnezdilna sezona že začela, bomo z odstranjevanjem grmovja nadaljevali v poletnih mesecih, ko se bo pričela tudi zadnja faza strojne renaturacije vlažnih travnikov v okviru projekta LIFE za vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji. Zmulčati je treba še približno 14 ha zaraščenih vlažnih travnikov. **ŽŠ**

6//S svetovalko ministra za turizem Črne gore po Sloveniji z namenom promocije opazovanja ptic

Med projektnimi aktivnostmi sodelovanja DOPPS in Centra za zaščito i proučevanje ptica iz Črne

gore je tudi promocija glavnega poslanstva obeh društev – opazovanja, preučevanja, predvsem pa varovanja ptic ter njihovih habitatov. Da bi dosegli ta namen v čim večjem obsegu, smo med cilje projekta uvrstili tisk in distribucijo malega priročnika za opazovanje ptic, prevedene in prirejene knjižice »Ptice Slovenije«, ki jo je DOPPS s pomočjo generalnega pokrovitelja, družbe Mobitel d.d., izdal leta 1998 v kar 170.000 izvodih.

Podobna knjižica bo v Črni gori nosila ime »Ptice Črne gore«. Odkar je 21. maja ta državnica s 650.000 prebivalci postala neodvisna, ima to ime še večji pomen. Tudi v Črni gori je predvidena zavidanja vredna naklada malega priročnika, s pomočjo različnih sponzorjev je CZIP na začetku predvidenih 5.000 zvišal na kar 23.000 izvodov. Knjižica si bo tako utrla pot do marsikaterega črnogorskega doma, posebej še zato, ker bo brezplačno distribuirana skupaj z najbolje prodajanim črnogorskim dnevnim časopisom »Vijestik«.

Eden glavnih pokroviteljev tiska knjižice je Ministrstvo za turizem Črne gore. Da bi temu pomembnemu partnerju, ki vseskozi podpira delovanje CZIP, še slikoviteje približali opazovanje ptic, dodatno pa iz tega izhajajoče možnosti za ornitološki turizem, smo DOPPS in CZIP v začetku aprila organizirali ogled slovenskih in nekaj bližnjih italijanskih območij SPA z različnim statusom varstva in različno razvito infrastrukturo za opazovanje ptic. S svetovalko

ministra za turizem g. Nenezića, gospo Gordano Radević, smo si v treh dneh ogledali cel spekter območij. Začeli smo z ogledom DOPPS-ovega rezervata na Ljubljanskem barju, si ogledali Cerknisko jezero v sklopu Notranjskega regijskega parka, Krajinski park Sečoveljske soline in Naravni rezervat Škocjanski zatok. Na italijanski strani smo obiskali naravna rezervata Val' Canal Novo v Maranskih lagunah in Isola della Cona ob izlivu Soče. Glede na izjemno pestrost, krajinsko lepoto in ohranjenost določenih območij v Črni gori so možnosti za razcvet ornitološkega turizma v tej državi izjemno velike. Tej domnevi je v veliko oporo dejstvo, da se državnica reklamira kot »ekološka dežela« in da je izrazito usmerjena v razvoj sonaravnega turizma.

Vsesplošni pozitivni vtis, ki ga je ogled omenjenih lokalitet naredil na gostjo, in iz tega izhajajoča poplava močno vizualiziranih idej glede potencialov ornitologije in opazovanja ptic v Črni gori domnevo spreminjata v skorajšnje pričakovanje. **BR**

7///Projekt »IBA for your future« med DOPPS in črnogorskim CZIP se nadaljuje

V četrtek, 4. maja 2006, smo Darko Saveljić, predsednik Centra za zaščito i proučavanje ptica (CZIP) iz Črne gore, ter Luka Božić in Borut Rubinić iz DOPPS v prostorih nevladne organizacije Educo v Podgorici veliko obetajočim črnogorskim

ornitologom predstavili koncept Mednarodno pomembnih območij za ptice, znanih tudi kot »IBA«. Na krajši delavnici smo jih seznanili z metodološkim ozadjem imenovanja IBA, kasnejšo umestitvijo območij v sistem Nature 2000 pri državah članicah Evropske unije in naravovarstvenim pomenom imenovanja območja za IBA. Večina navzočih se je v začetku marca udeležila delavnice, ki smo jo v okviru istega projekta (»IBA for your future«) organizirali v DOPPS in na različnih Posebnih zaščitnih območjih (SPA) po Sloveniji.

V Ljubljani pridobljeno teoretično znanje, zasoljeno s ščepcem praktičnih izkušenj s slovenskih SPA/IBA in pisarne DOPPS, so mladi udeleženci, povečini študentje iz Podgorice, uporabili v konstruktivni debati, ki je sledila formalnemu delu delavnice. Glavna tema pogovora je bila uporaba že pridobljenih in tistih izkušenj, ki jih bodo udeleženci v okviru omenjenega projekta še pridobili, v njihovem domačem okolju. Udeleženci so vključeni v teoretični del vzpostavitve metodologije za imenovanje IBA v Črni gori ter promocijo opazovanja in preučevanja ptic ter varstva narave in koncepta IBA v matični državi.

Naslednji korak, ki smo ga v skupini spoznali za osnovo vsega nadaljnega dela na področju varstva najpomembnejših območij za ptice v Črni gori, je izbor ciljnih vrst ptic s seznamov

ogroženih vrst (SPEC) ter praznih vrednosti njihovih populacij, na podlagi katerih bomo ugotavljali, katera območja so najbogatejša in najpomembnejša za varstvo ptic in njihovih habitatov v tej deželi. Seznam bo pripravljen do julija, do takrat pa skupina zbira tudi vso razpoložljivo literaturo in neobjavljene podatke o razširjenosti, velikostih populacij in pojavljanju ptic v Črni gori. Po končani delavnici smo se odpravili v kanjon reke Cijevne in na Čemovsko polje, dve potencialni območji IBA, ki ležita v neposredni bližini glavnega mesta. Na kratkem, pravem DOPPS-ovskem izletu, kjer ni manjkalo iskrenega zanimanja in navdušenja vseh udeležencev, smo opazovali zelo veliko število zanimivih vrst ptic. Poleg vseh evropskih vrst lastovk smo videli številne seleče se ujede, med katerimi so glede na svojo številčnost zbujele pozornost predvsem rdečenoge postovke (Falco vespertinus), teh je bilo kar okoli 200, in močvirski lunji (Circus pygargus). Na grmičkih ob reki Cijevni so posedali sredozemski kupčarji (Oenanthe hispanica), na količkih vinogradov rjavoglavi srakoperji (Lanius senator), nad suhim Čemovskim poljem, obsežno stepsko ravnico na robu mesta, pa so žvrgoleli različni škrjanci in rjave cipe (Anthus campestris). V bližini se je oglasil par gnezdečih prlivk (Burchinus oedicnemus). Za posladek nas je med opazovanjem ujed preletela še redka zlatovranka (Coracias garrulus) in zaokrožila

že tako dolgi in eksotični seznam tega dne opaženih ptic. Navdušenje nad pticami je bilo tega dne kipeče in navdihujoče, v zraku pa je bilo čutiti pravi, večini med nami dobro znani društveni duh, s katerim se premikajo gore v zavesti ljudi in odpirajo neprehodne poti varstva narave. Verjamemo, da se bo hkrati s ponovnim rojstvom črnogorske države vzdignil tudi ta vznemirljivi naravovarstveni duh. Vse najboljše obema! **BR**

8///Popis Gorenjske 2006

Z lanske sončne Tolminske smo se letos s skupinskimi popisi NOAGS odpravili na Gorenjsko, in če je imel kdo željo, da se nekoliko ohladi od popisov na »vročih« točkah po Sloveniji, je bil na Gorenjskem prav tako razočaran. Temperature so bile zares nizke in količina snega zajetna, ptice pa kljub temu zavidljivo pestre in številčne. Letošnja pomlad, kar se snežnih razmer tiče, prav gotovo ni bila klasična, saj so bile gamaše v uporabi do konca maja. Pa se visokogorja do takrat niti dotaknili nismo. V aprilu smo se tako držali bolj po kulturni krajini dolin, maja pa smo se s kopnino vztrajno pomikali više. Po pestrosti je na dosedanjih popisih zbujeala pozornost kulturna, mozaična krajina vznožja Karavank. Tipična vrsta, ki jo naseljuje, je pogorelec, razveselil pa nas je celo srednji detel. Tudi vznožje Karavank je bilo zanimivo. Našli smo prenekatero hribsko listnico in skalnega

strnada, sistematično pa prešteli tudi skalne lastovke. Najbolj zagreti so v maju vstajali že ob 3h, da so lahko prešteli pojoče divje peteline in ruševce. Sladokusce je letos razveselila tudi novica o konopeljščicah nad Sedmerimi jezери, tako da že komaj čakamo popise junija in julija. Na prvi polovici popisov se nas je zbralo 27, sneg pa seveda ni zamrznil odločitve, da visokogorje popišemo še letos. **TM**

9///Prenovljena spletna stran projekta LIFE Kosec

www.life-kosec.org Na projektu LIFE za vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji smo v zadnjem letu njegovega uresničevanja pripravili prenovljeno spletno stran. Prenovo smo načrtovali že dolgo časa, saj se je v zadnjem letu nabralo veliko novih informacij, ki jih želimo predstaviti čim širši zainteresirani javnosti. Na spletnem mestu www.life-kosec.org so na voljo osnovni podatki o projektu z dodanim povzetkom v angleškem jeziku. Namen rubrike »aktualno« je ažurno podajanje dogodkov, ki so povezane z uresničevanjem LIFE-akcij, kot npr. rezultati kosnega poskusa na območju Ljubljanskega barja, poročilo aktivnosti na projektu v letu 2005, rezultati monitoringa itd... Pod rubriko »raziskave« so zdaj na voljo tudi povzetki vmesnih poročil o projektu, rezultati raziskav in drugih strateških dokumentov, kot npr. akcijski načrt za kosca, študija habitata kosca, podatki iz popisa kosca in stanje populacije v Sloveniji, smernice za upravljanje koševih travnikov. Na spletni strani tako ostajajo vsebine, povezane s predstavitvijo projekta in akcij, projektnih območij (Ljubljansko barje, Cerknisko jezero, porečje Nanošćice), ogrožene vrste ptice - kosca, kmetijskih vidikov varstva kosca ter podatki o partnerjih in sofinancerjih. Vsem obiskovalcem spletne strani želimo veliko koristnih informacij in zabave. **AM**

Peter Mankoč

Z VAMI SO VSI VAŠI.

Z UMTS mobiteli, ki vas komaj čakajo v vseh Mobitelovih prodajnih centrih,
so z vami vsi vaši ... filmi, športi, igre in glasba.

Poiščite svoje junake na multimedijem portalu www.planet.si.

Mobitel UMTS

Nova generacija mobilnih telekomunikacij

WWW.MOBITEL.SI

